

Aydınlık

Sayı: 12

İçtimaî, terbiyevî, edebî aylık mecmuadır

6 Kânunusani 1923

Münderecat

İnkılâbımızın İnkişafı

Doktor Şefik Hüsni

Sermayedarlığın İnhitat Devrinde Köylüler

Eugen Varga

Kooperatifler

A . C.

İyi İnsan (şiir)

Macit Burhanettin

Komünist Beyannamesi (mabad)

Doktor Şefik Hüsni

Hiçbir Yerin Hikâyeleri (tercüme)

Leman Sadrettin

Sanat Seferberliği

Abdullah Vehbi

İnkılâbî Vecizeler

Hemşinli

Şüun: [Esnaf cemiyetleri heyet-i müttehidesi – İstanbul işçileri arasında – Düyun-ı Umumiye küçük memurları – ilh]

İdarehane: Babıali Caddesinde 71 numara

Tevzi mahalli: Babıali Caddesinde Çiftçi Kütüphanesi

Fiyatı 10 kuruştur.

Şehzadebaşı: Evkaf-ı İslamiye Matbaası

1339

Fikir yoldaşı! Nur saçan mecmuana abone olmaya ve bulmaya borçlu olduğunı unutma!

İnkılâbımızın İnkişafı

1- Nazariyat

Kanunlar ve nizamlar, içtimaî münasebetlerin, muayyen bir tarihte, tespit edilmiş umumî kaideleridir. Vaz' edildikleri zamanın ihtiyaçlarına muvafık olabılırlerse de, yürüyen hayat, tedricen onları gerilerde bırakır. Bir memlekette carî kanunların heyet-i mecmuası da devletin şeklini irae ettiğinden, devletlerin temeli, içtimaî münasebetler üzerine – fakat bugününkiler değil, mazinin münasebetleri üzerine – kuruluyor demektir. İçtimaî münasebetlerin menşeyini ise, müstahsil kuvvetler – yani insanların, geçinmek, yaşamak ve çoğalmak için muhtaç oldukları şeyleri, tabiatın sinesinden çıkarmak ve gayr-ı kabil-i istimal bir halde bulduklarını imal etmek üzere tasavvur ve tatbik ettikleri vasıtalar ve usuller teşkil eder. Bütün içtimaî faaliyetlerimizin, telakkilerimizin, tahassüslerimizin mebdeinde, müstahsil kuvvetlerin tesiri bulunduğu, büyük içtimaiyat ve antropoloji âlimlerinin tetkik ve taharrileriyle, bugün artık, şüphe götürmez bir tarzda sübut bulmuştur.

Bu suretle beşeriyetin nasıl muayyen bir istikamette tekâmül ettiğini ve bu tekâmül esnasında nasıl bazen, cebir ve şiddete müracaat ederek siyasî ve içtimaî inkılaplar yapmak mecburiyetinde bulunduğunu anlamak ve izah etmek mümkün olmuştur. Bazı müdekkiklerin ve tarih-şinasların zahib oldukları gibi, insanlar, bir takım dinî veya ahlakî mefkûreler takip ederek terakki etmezler. Ve muayyen bazı eşkâl-i içtimaiyeye erişince orada saplanıp kalmazlar. Bilakis bugün tahakkuk etmiştir ki, cemiyet-i beşeriye mütemudi bir oluş, bir yürüyüş halindedir. Ve bu, evvelceden çizilmiş bir plana tevfikan vukua gelen bir hareket değildir. Dediğimiz gibi bizi yeni telakkilere, yeni tahassüslere, yeni teşekküllere isal eden, müstahsil kuvvetlerin takallübâtıdır. Memleketimizin hal-i hazır vaziyetini ve henüz doğum halinde bulunan inkılâbımızı bu nokta-i nazardan tahlil etmek arzusunda olduğumuzdan bu mesele üzerinde biraz ısrar edeceğiz.

Müstahsil kuvvetlerin mümeyyiz hassası, bilâ-inkıta bir değişmeye, bir genişlemeye maruz bulunmalarıdır. İnsanlar muhtaç oldukları şeylerin tedariki hususunda çektikleri külfetleri, zahmetleri azaltmak; yaşamaktan ve çoğalmaktan ibaret iptidaî gayelerini, daha kolay bir tarzda elde etmek isterler. Bu, tabiatın istisna kabul etmez bir kanunudur: Bütün tabii kuvvetler, tercihen en kolay ve en kestirme yolu takip ederler. İnsaniyet, bu temayülü sayesinde ki, kullandığı aletleri tedricen ıslah etmiş, taş devrinden tunç devrine, tunç devrinden demir devrine, ilh... geçebilmiştir. Bu tekemmül, tarihin kaydettiği devirlerde de devam eylemiş, iptidaî komünist cemiyetinin istihsalini, bir ihtisas cemiyeti olan derebeyliğin esnaf cemiyetleri istihsalini takip etmiş; ve son zamanlarda da küçük burjuvazi imalathaneleri ve onların ardından, büyük sermayedarlığın vesait-i mihanikiye ile işleyen fabrikaları istihsale hâkim olmuştur.

Bunlar müşahedeye müstenit müspet vakıalardır. Bize lazım olan, tekniğin bu aşikâr terakkisiyle, cemiyet teşkilatı arasında mevcut rabıtayı bulmaktır.

Müstahsil kuvvetlerin tekâmülü esnasında bir zaman gelir ki eskiye kıyas kabul etmeyecek derecede bir inkişafa mazhar olan yeni istihsal şekli – az evvel kaydettiğimiz gibi – mütekaddim bir devrin içtimaî münasebetlerinden mülhem olan devlet teşkilat ve tesisatına sığmaz olur. Belki evvelce mevcut ihtiyaçlara uyan kavanin ve nizamın kadrosu, istihsalin

inkışafına dar gelmeye başlar. Müstahsil kuvvetler, daima daha ziyade semere vereceğine, birçok mânialara çarparak heba olurlar.

Nihayet devlet makamı ile müstahsil sınıf arasındaki zıddiyet öyle had bir devreye girer ki, artık alenen birbirine hücum etmeleri, çarpışmaları zarurî olur. Bu tarzda inkışaf eden mücadelede ahalinin büyük ekseriyeti inkılâpçılar tarafını iltizam eder. Zira tekmil cemiyet münasebetleri yeni istihsal şartlarına tabi bulunduğundan bunların galebesi herkesin menfaatine muvafık gelir.

Yalnız mazinin, hal ve istikbal üzerinde istibdadını temsil eden hâkim sınıf, istihsalin yeni icabatından hemen hiç müteessir olmaz. Hükümet makinesini ellerinde tutanlar ve bunların maiyetinde çalışanlar, istihsal işlerine karışmaksızın, muhtelif suretlerle halkın kazancından cebren aldıkları paralarla, bazen sefahat, bazen meskenet içinde, hazırdan geçinirler; ve münhasıran inkılâbın devirmek istediği ezen ve soyan sınıflara istinat ve onlara ait menafii müdafaa ederler.

Bu sebeple cemiyet münasebetlerinin tahavvülatına bîgâne kalırlar. Hatta bu tahavvülatın mahiyetine nüfuz bile etmediklerinden, yeni ihtiyaçları, bazı bedhâh kimselerin, hiç yoktan, sunî olarak meydana çıkardıklarını zannederler. Hâkimi buldukları idarenin, ila-nihaye devam etmesi imkânsız olduğunu bir türlü akıllarına sığdıramazlar.

Zihniyetler arasındaki bu uçurum, bu anlaşamamak, bir milletin iki kısmını yekdiğerine büsbütün ecnebi ve düşman kılar. İnkılâp mücadelelerinde, merhamet ve rikkat hislerinden eser bulunmamasının sırrı bundadır. Mürteci ve muhafazakâr, inkılâpçıyı; inkılâpçı, aksi inkılâpçıyı, cemiyete fevkalade muzır, imhası elzem bir unsur telakki eder. Bir taraf ananenin; iktidar makamına ve devletin muhafaza tertibatına sahip olmanın verdiği kuvvetlerle mücehhezdir. Diğeri ise bütün cemiyetin yaşamak ihtiyaçlarını tatmin eden müstahsil kuvvetlere – yani âtinin temellerine dayanır; tarihî tekâmülün tazyiki gibi muazzam ve müstesna bir silaha maliktir.

Bunun için derin ihtiyaçlardan doğan büyük inkılaplar bazen bitmek bilmez kanlı mücadelelere meydan verirler. Bu şerait altında girişilen savaşın ne derece çetin olacağı, güçlkle tahayyül edilebilir. Mesela Fransa'nın büyük ihtilali, malum olan feci ve şanlı menakıbı geçirdikten ve memleketi, müteaddit ileri geri hareketlerinin mucip olduğu sarsıntılarla alt üst ettikten sonra ancak, muvaffak olmuş; ve o zaman inkılâpçı olan Fransız burjuvazyası, matlub olan burjuva halkçılığını tesis etmezden evvel üç rub' asır mücadele etmiştir.

* * *

Aralarında hiç münasebet olmayan muhtelif milletlerin, ailevî, siyasî, içtimaî, aynı inkılâp safahatını yaşamaya mecbur oldukları, yapılan tetkikattan anlaşılmıştır. Fakat her millet, inkışaf yolunda müsavî bir süratle yürümez. Sanayide, teknikte, ticarete bazı milletler diğelerine pişdar olurlar. Diğeri bazılarının da iptidaî bir seviyede uzun asırlar tevakkuf etmeleri kabildir. Bu nokta-i nazardan yalnız geride kalmış ve ileri gitmiş milletler vardır. Bir milletin inkışaf etmemesi, millî seciyesinin bir hususiyeti değildir. Ölüme, mahvolmaya mahkûm olmayan milletlerin, er geç, önelerine geçmiş milletlere yetişmeleri lazımdır. Bu suretle bazı cemaatlerin, istihsale müteallik icabat saikasıyla yaptıkları inkılaplar, uzun veya kısa bir

müddet sonra, tedricen bütün diğer memleketlerde de tatbik olunur. Onlardan ictinap ve istinkâf imkânı yoktur.

Yalnız bir inkılâp umumileştikçe, her yeni tekerrüründe, daha kolaylıkla husul bulur. Ve daha az fedakârlığı mucip olur. Sonradan onu kabul eden milletler, ilk tahakkuk ettiren milletlerin tecrübesinden, vâsi mikyasta istifade eder; ve onların düştükleri hatalardan tevakkî imkânına malik bulunurlar. Esasen muarız ve mürteci unsurlar, mukavemet ve mücadelelerinin faydasız ve beyhude olduğunu, komşularında geçen vekayi delaletiyle, anladıklarından, onlar kadar sebat ve inat göstermezler. Ya çekilip giderler; yahut yeni nizam ile uyuşmanın çaresine bakarlar.

Fakat en müsait şerait içinde yapılan bir inkılâp bile tam bir inkişafa mazhar olmazdan evvel, mücahitlerinin, uzun müddet, gayet sarp bir yoldan yürümleri ve etrafı saran su-i niyetleri – bir çete muharebesi yapar gibi, birer birer, zarar ika edemeyecek bir hale getirmeleri adeta bir zarurettir. Burjuva inkılâbı, Fransa’da olduğundan daha pek kolay bir tarzda, Avrupa’nın teknil diğer memleketlerinde yapılmışsa da, her tarafta hatırı sayılır mücadelelere meydan vermekten hâlî kalmamıştır.

Bir de herhangi bir siyaseti temsil eden bazı eşhasın veya bütün bir sınıfın, müesses idareyi devirip iktidar makamını ele alması ve inkılâp yaptığını ilan etmesi, bu inkılâbın husul bulması için kifayet etmez. İnkılâplar yeni doğan çocuklar gibidir. Kabiliyet-i hayatiyeden mahrum, tez bir ölüme mahkûm olanlardan bahsetmiyoruz. Yaşayıp neşv ü nema bulacak bir çocuk bile birçok itinalarla, düşe kalka büyür, tıpkı bunun gibi, bir inkılâbın teknil muhteviyatını inkılâpçılar beraberlerinde getirmezler. İnkılâp bir içtimâî muayyeniyetten doğmuşsa, iktisadî amillerin tesiri altında bizzat cemiyetin tekâmülü, onu inkişaf ettirir. Nadiren tehhür etmiş inkılâplarda, eski cemiyet içinde yenisi tamamıyla tekevvün etmiş bulunur. İnkılâp, lüzumu kalmamış bir zarı yırtmak kabilinden, son bir ameliye olur. Fakat ekser ahvalde birer rüşeym halinde ortaya atılan esaslar, akideler; git gide, içtimâî zemin üzerinde neşv ü nema bularak, mürur-ı zamanla, mebdede hiç umulmayan bereketli meyveler vermeye başlarlar.

Hiçbir cebr ve tazyik, hiçbir keyfi tedbir, istihsalin inkişafına engel olan usul-ı idarenin bekasını temin edemediği gibi, hiçbir kuvvet, bir iktisadî zarurete istinat etmeyen keyfi tebeddülâtı tesis ve idame edemez.

2-Umumî Harpten Kazandıklarımız

Harb-i Umumî’yi takip eden buhranlar, inkılâplar, keşmekeşler, tarihî materyalizmi rehber ittihaz ederek şerh ve izah ettiğimiz inkılâp kanunlarını esas itibarıyla teyit etmişlerdir. Fakat bu müthiş ve felaket-engiz tecrübeden çıkarılabilen netice yalnız buna münhasır kalmamıştır. Öyle olsaydı, Umumî Harb’in, umumî bir harabî, umumî bir sefalet ve umumî bir herc ü merceden başka arkasında bir şey bırakmadığını iddia edenlere hak vermek icap edecekti.

Bizim kanaatimiz hiç de böyle değildir. Bu görüşü fevkalade sathî ve esassız buluyoruz. Ona şüphe yok, böyle bir faciada beşeriyetin kendi kendini paralamış olması ve dünyayı matemlere ve gözyaşlarına gark etmesi – hele bunun hasis ve miskin amilleri göz önüne getirilecek olursa – son derece şayan-ı teessüf ve teessür bir şeydir. Fakat bazı burjuva sulh-perverlerinin yaptıkları gibi “Bu barbarlıklara artık meydan verilmese!. Muharebelerin önüne

geçilse...” tarzında temenni ve niyazlarda bulunmaktan, sulh konferansları akdetmekten katiyen hiçbir müspet netice çıkmaz. Gönlümüzün arzu ve temayülleri, şe’nî vakıaların inkişafındaki zarureti bize unutturmamalıdır. Herkes bu kanlı maceralardan nefret eder. Kardeş insanların kucaklaşacağına birbirinin boğazına sarılması hepimizin kalbini sızlatır. Lakin izalesi iktidarın haricinde olan bu gibi sahneler karşısında kollarımızı bağlayıp “ah ve vah!” etmekten ise, cereyan eden vekayiden ilerisi için faydalı dersler çıkarmak daha âkılâne olur.

Cihan Harbi, sermayedarlığın koynunda taşıdığı bir içtimaî sınıfı, her türlü vesayetten sıyrılarak başlı başına mücadeleye atılmaya sevk etti. Bu suretle cihan-şumul bir inkılâbın ilk adımları atılmış oluyordu. Proletarya son buhranlara kadar, kanun ve meşruiyet dairesinde hukukunun müdafaasıyla iktifa etmişti. O nihayet, kendisine tarihî bir vazife terettüp ettiğini anladı. Başlıca müstahsil kuvvetlerini teşkil ettiği burjuva istihsal usulü, yaşamasına, inkişafına, engel olduğu için, o usulü bertaraf etmeye karar verdi. Kendi proletarya hüviyetine en iyi uyan yeni bir istihsal şekli tesis etmek lüzumunu hissetti. Beşeriyet öyle bir merhaleye gelmiştir ki tasavvur edilen şekil, büyük halk kitlelerini, tekmil insanları tatmin edecek evsafı haiz bulunmaktadır.

Bu suretle muharebelerde verdiğimiz hesapsız kurbanlar, zannedildiği gibi boş yere feda edilmiş olmadı. Umumî Harp dünya inkılâbının ilk perdesi, mukaddemesi yerine geçti. Esasen bu, bir tesadüf eseri ve hüsn-i niyetle menedilebilecek bir hadise değildi. İnkişafının son haddine vasil olan sermayedarlık, kendi dâhilî kanunları ilcasıyla, böyle bir infilaka müncer olmaya mecbur idi. Ve bunu uzun seneler, inceden inceye her türlü teferruatıyla hazırlamıştı.

* * *

Harpten ve onu takip eden içtimaî hareketlerden ne gibi dersler çıkarılabilir?

Cihan Harbi, ehemmiyeti ölçülemeyecek kadar büyük iki esaslı netice husule getirdi. Bir taraftan Avrupa proletaryası ve alelumum geniş halk kitleleri; burjuva usul-i idaresinin, burjuva fikriyatının riyasını, ikiyüzlülüğünü, yalancılığını, bir kelime ile maskaralığını – şüpheye yer kalmayacak bir tarzda – hissetti anladı..Ve bu çürümüş, kokuşmuş nizamı yeryüzünden kaldırmayı; serin kanla teemmül etmeye alıştı. Diğer taraftan da geri kalmış şark milletleri Avrupa medeniyeti denilen şeyin ne olduğunu ve o namla memleketlerine ithal edilmek istenilen soygunculuğun, zulüm ve i’tisafın hakikî mahiyetini, iç yüzünü fark etmek kabiliyetini ihraz ettiler. Ve dört el ile millî istiklal gayesine sarıldılar.

Fakat son on senelik hadisattan kazandıklarımız, yalnız şuur sahasındaki bu intibaha inhisar etmiyor. Uyanan şuur harekete geldi; derin içtimaî buhranlar yekdiğerini takip etti. Ve bunlardan, Rusya amele inkılâbıyla küşad edilen, cihan sosyalist inkılâbına ait umumî kanunlar istihracı mümkün oldu.

Almanya, Bavyera, Macaristan ve Rusya’da vuku bulan hareketlerden – sermayedarlık usulünün iflası tahakkuk etmekle beraber, muazzam teşkilata malik burjuvazyanın elinde elan büyük kuvvetler bulunduğu cihetle, likidasyonun zannedildiğinden daha pek müşkül olacağı anlaşılıyor. Mantıken inkılâbın sanayii en müterakki, servet ve istihsal vasıtaları en mütemerkez ve mütেকâsif memleketlerden başlaması icap ederdi. Vukuat bilakis burjuvazyası zayıf – yani sanayii nispeten geri olan yerlerde, teşebbüsün daha az mukavemete tesadüf ettiğinden, daha evvel muvaffak olduğunu ve olabileceğini gösteriyor. Gerçi Almanya’da, Macaristan’da,

Bavyera’da inkılâbın muvaffak olamamasında veya muvaffakiyeti müteakip mağlup olmasında, burjuvazyanın kuvvet ve teşkilatından maada – memleketlerin küçük cesametlerde bulunması, galip emperyalist düşmanların yumruğu altında vekayiin cereyan etmiş olması gibi – diğer bazı avamilin de tesiri olmuştur. Fakat asıl sebep, eski nizam müdafilerinin pek yüksek bir dereceyi bulan sınıf şuurundadır.

Her ne olursa olsun bugün burjuvazi kalesinde, büyük bir gedik açılmış bulunuyor. Hücum yalnız hariçten değil kale içinden de yapıldığı cihetle, muhafızlar bugün değilse yarın müdafaanın faydasızlığını idrak edecekler ve teslime mecbur olacaklardır. Proletarya inkılâbı şimdiden kazanılmış bir dava addolunabilir. Şûralar Cemahir-i Müttehidesi, bu beşeriyet cihadının karargâh-ı umumîsidir. Nasıl on dokuzuncu asır burjuva inkılâbı asrı ise, yirminci asır da proletarya inkılâbı asrı olacaktır.

Tecrübeden istihsal edilen ikinci bir kanun da: İktidarın; müterakki sermayedarlık devrinde bulunan memleketlerde daha geç ve daha güç elde edilmesine bedel, yeni nizamın teessüsü daha çabuk ve daha mükemmel olacaktır. Rusya’nın maruz kaldığı güçlüklerle, imkânsızlıklara oralarda tesadüf edilmeyecektir.

3-Türkiye, Cihan İnkılâbı Amili

Şimdi sıra, bizi bilhassa alakadar eden son bir müşahedeye geldi. Sosyalist inkılâbı şu itibarla diğer inkılâplardan ayrılıyor ki onun kurulacağı kaideyi teşkil eden amele sınıfını ve toplu büyük sermayeleri, bugünkü cemiyet vücuda getirmişse de, iştirakî hükümetin tesisi için lazım gelen bütün diğer anasırın hazırlanması burjuva idaresi altında imkân haricindedir. İşçi sınıfı iktidar makamına geçince gayesine muvafık bir nizam tesis etmek için icap eden kabiliyet ve vesaitten hemen tamamıyla mahrum bulunur. Çünkü bu zafere erişinceye kadar bütün kuvvetlerini, gayretlerini bir esir gibi sermayeyi artırmaya sarf eder. Bunun için asıl mefkûrevî şeklini almazdan evvel, asrî inkılâp bir ihzarî devreden geçmek mecburiyetindedir. Bu devrede yeni rical ve halk kitleleri istihsali ve idareyi, bizzat kendi mesuliyetleri altında tanzim etmekte mümarese peyda ederler.

Rusya misali daha mühim olarak bize şunu da gösterdi: Marksizm’in ispat ettiği gibi, gerçi tek milletler sıra ile muhtelif tekâmül merhalelerinden ve inkılâplardan geçmeye mecburdurlar. Fakat dünyada proletarya inkılâbı başlayınca, bu hareket yalnız bir sınıf, bir millet namına yapılmayıp, bütün beşeriyetin en meşru haklarına ve menfaatlerine taalluk ettiği için, geri kalmış milletler, tarihî merhalelerde pek az müddet tevakkuf ederek, kuvvetli bir burjuvazyanın teessüsüne meydan vermeden, davasını kazanmış proletaryaların numunelerinden aldıkları cesaret ve onlardan gördükleri muavenetle, sosyalizmin ihzarî şeklinde bir hükümet kurmaya muvaffak olurlar. Dünya ve memleketin vaziyeti ve milletin menfaati bunu icap ettirir. Emperyalizm tehdidi altında bulunan millî istiklal, ancak bu sayede kurtarılabilir. Zira diğer bir makalemizde izah ettiğimiz gibi, sınıf mücadelesinde, Avrupa’da davasını kaybetmek üzere olan burjuvazya, haris pençelerini geri milletlerin böğrüne geçirerek, bu suretle içtimaî mevcudiyetinin bekasını temin etmek hülyasını takip ediyor.

Çarlık istibdadına nihayet verildiği zaman Rusya’da, sermayedarlık, henüz yeni inkişaf etmeye başlıyordu. İlmî akidelere tevfikana bir sosyalist devlet teşkilatına esas olacak derecede müterakki bir sanayi henüz vücut bulmamıştı. İnkılâbı, amele, köylü ve askerlerin yapmış

olmalarına rağmen, çarlığı bir burjuva hükümeti istihlaf etmişti. Ve bu zarurî idi. Fakat Rusya dünyadan tecerrüd etmiş bir memleket değildi. Burjuvazyası inhitat devrine girmiş olan Avrupa milletleri manzumesine dâhil bulunduğundan, oradaki içtimaî tekâmüle karışmış bulunuyordu. Ve Rusya'da burjuvazyanın yerleşmesi ve kuvvetlenmesi; Cihan Harbi neticesi büsbütün içine yuvarlandığı uçurumdan, tekmil burjuvazya sınıfını çekip kurtarmaya muadil idi. Bunu takdir eden Bolşevik Fırkası, bütün dünya proletaryası namına üzerine terettüp eden vazifeyi, harikulade bir maharetle ifa etti. Bir seneden az bir müddet zarfında geniş halk kitlelerini hazırladıktan sonra, milleti burjuvazya ve İtilaf Devletleri'ne satmış olan Kerenski'nin temerküz hükümetini, üstadane bir manevra ile devirdi. Tarihte ilk defa, siyaset sahnesine çıkan proletaryayı, iktidar makamına getirmekle, cihan burjuvazyasına, artık belini doğrultmasına imkân bırakmayan müthiş bir darbe indirmiş oldu.

Dediğimiz gibi Rusya'da sosyalizmin tesisi için kâfi derecede kuvvetli bir iktisadî temel mevcut değildi. Rus inkılâpçıları Sovyet devletini kurdukları zaman, çok geçmeden, çorap söküğü gibi, diğer milletlerin birer birer kendilerini takip edeceklerini tahmin etmişlerdi. Bu suretle merkezî ve garbî Avrupa şarkın noksanlarını itmam edecek, birkaç sene zarfında bütün Avrupa sosyalist cemahir-i müttehidesi vücut bulacaktı. Bu tahminlerin tahakkuk etmemesine rağmen, amele hükümeti beş senedir devam ediyor ve günden güne kuvvet buluyor. Tabii sosyalizmin; arzu edildiği gibi, tatbiki mümkün olmuyor. Fakat biraz evvel bahsettiğimiz ihzarî faaliyetlere büyük bir germi verildiğinden müstakbel cemiyetin iktisadî ve beşerî levazımı, hiç yoktan meydana çıkarılıyor. Ve bu yalnız bir memleketin ölçüsüne göre yapılmıyor. Cihan-şumul inkılâp istihdaf edilerek çalışılıyor.

* * *

Bugün, Rusya'nın ifa ettiği kadar büyük bir vazife, insaniyet namına Türkiye'ye, Türklere düşüyor. Şimdiye kadar cereyan eden vekayi, elde edilen semereler ve bilhassa büyük bir isabet-i nazar ve maharetle başarılan millî inkılâp, memleketimizin mukadderatını ellerinde tutanların kâfi bir vuzuh ile vaziyetin icabatını takdir ettiklerini göstermektedir. Rusya'da olduğu gibi, hükümdarlığın ilgasını bir halkçılık devresinin takip etmesinden, bizde de ictinap olunamazdı. Cezrî inkılâp yolunda, bilahare daha canlı bir yürüyüşle ilerlemek için bu bir dinlenme noktasıdır. Bütün tehlike, bu noktada kendimizi unutup, derin bir rehavet içinde tekrar harekete gelmekten istinkâf temayülündedir. Hatırdan çıkarılmamalıdır ki, eriştiğimiz vakfe, yolumuzun müntehası değildir. Yalnız ilerisini tenvir eden bir projektör vazifesini gören bir merhalededir.

Fakat bizim sadece bu umumî nokta-i nazardan hareket etmemiz kifayet etmez. Daha acil ve ulvî bir sebep de seri bir tarzda siyasetimizi inkişaf ettirmeye bizi sevk etmektedir. Türkiye pek müstesna ve girift bir vaziyette bulunuyor. Bütün sermayedarlık rekabetlerinden mütevellit ihtirasların çarpıştığı noktayı işgal ediyoruz ve bu nokta aynı zamanda içtimaî inkılâp savaşı hücumlarının temerküz ettiği yerdir.

Esasen Türkiye'nin bilumum Şark, hassaten Müslüman milletler üzerindeki nüfuzu ve onlarla olan ananevî rabitaları; bizi, sermayedar emperyalizmin esareti altında inleyen beşeriyetin kurtuluşunu teshil etmeye davet eder. Hâlbuki hücumlarımız, emperyalizmi doğuran sermayedarlığa karşı tevcih edilmezse, sebep ortadan kalkmadığı için, katiyen müessir olamaz. Sermayedarlığın mütehakkim hululüne karşı yapacağımız mücadele ise, ancak kendi

memleketimizde, sa'yin sermaye üzerine tefevvukunu ve hâkimiyetini tesis etmekle, riyasız, mantıkî ve müsmir bir şekle girer. Böylece bir taş ile iki kuş vurulmuş olacaktır: Evvela misalimiz ve teşvikimizle harekete gelecek olan müstemlekelerini kaybetmekle, Avrupa burjuvazyası, dünya üzerinde bir kartal gibi uçmasına hizmet eden kuvvetli kanatlarından mahrum kalacak; saniyen şarkın yoksul orta halli halk kitleleriyle sıkı bir ittifaktan alacağı kuvvet sayesinde galebesi muhakkak olan sosyalizm inkılâbının, yeryüzünden her türlü zulüm ve istismar ihtimallerini kaldırması imkân dâhiline girecektir.

İnkılap yolunda devam etmezsek, memleketimizde elyevm mevcudiyeti pek o kadar hissedilmeyen sermayedar burjuvazi sınıfını adeta halk etmiş olacağız. Yani bir hizb-i Kabil'in menfaatini gözeterek bütün milletin ekseriyet-i kahiresini teşkil eden köylü ve işçilerimizi işkenceli bir esaret devresinden geçmeye icbar edeceğiz.

Buna hiç kimsenin muvaffak olacağına ihtimal verdiğimiz zannolunmasın. Fakat biz istiyoruz ki, böyle akim ve muzır bir teşebbüse hiç girişilmeden halkçı inkılâbını yapanlar, içtimaî inkılâp fikirlerini ve çalışan sınıfları temsil eden heyetlerle el ele versinler... Hem memleket dâhilinde sınıf ve fırka mücadeleleri kökünden kazınarak millî vahdet ve tesanüt temin edilsin... Hem de burjuva emperyalizmine karşı müttehit ve kuvvetli bir cephe teşekkülüne medar olmak suretiyle beynelmilel tesanüdü takviye ederek beşeriyete müessir bir hizmet ifa etmiş olalım.

Böyle bir suret-i hal bazı eşhasın mukavemetine çarpsa bile, hadisatın yürüyüşü, teknil mukavemetleri aşarak, bu gayeye her halde bizi isal edecektir.

1 Kânunusani 923

Doktor

Şefik Hüsnü

Sermayedarlığın İnhitat Devresinde Köylü Sınıfının Vazifesi

Bu makalede, proletarya mücadelesinde, köylü sınıfının mevkiini göstermek istiyoruz. Eğer şimdiye kadar proletaryanın – muvakkaten veya katiyen – hâkimiyetini tesis etmeye muvaffak olduğu tek mil memleketlerin (Macaristan'ın, Bavyera'nın, Rusya'nın) daha ziyade ziraî memleketler olduğu; hal-i hazırda her tarafta, köylüler ile diğer servet sahibi tabakalar arasında, şiddetli bir zıddiyet hüküm-ferma olduğu; birçok memleketlerde köylülerin hâkim sınıf vaziyetinde buldukları; merkezî ve şarkî Avrupa memleketlerinde, büyük köylü kitlelerinin faal müzaheretî veya hayırhah bî-taraflığı olmaksızın proletarya diktatörlüğünün tesisi imkân haricinde bulunduğu nazar-ı dikkate alınır, bu meselenin ne derece mühim olduğu tasdik edilir. Buna binaen, muhtelif iştirakiyûn partilerinin kendi memleketlerinde köylü meselesini kemal-i ciddiyetle tetkik etmeleri icap eder.

İktisadî sınıf olarak; köylülük tabiriyle kastedilen ne olduğunu sarîh bir tarzda tarif etmek oldukça güçtür. “Köylülük” şu manada bir mutavassıt sınıftır ki, ne başkalarını soyar, ne de doğrudan doğruya soyulur. Onu âtideki vechile tarif etmek mümkündür:

Kendi istihsal aletleriyle, kendi sa'yiyle ve alekser bizzat kendi ihtiyacı için, kendisine ait olan toprağı eken bir sınıftır. Hakikî köylü timsali işletmesini kendisi idare eden, tek milini kendisinin ekebileceğı miktarda araziye malik olan ve kendisini ve ailesini geçindirmeye kâfi derecede mahsulât elde eden köylüdür. Bu timsalî şekilde, mülk köylü için bir istismar vasıtası değildir; fakat kendi iş kabiliyetinin faydalı bir tarzda tatbiki için tabî bir esastır.

Hakikatte, işletmelerini bizzat idare eden köylüler arasında esaslı timsale az çok yaklaşan bütün bir sıra tabakalar bulunur. Böylece bir taraftan bizzat kendi sa'yle ekebileceklerinden daha ziyade miktarda araziye malik olan ve bi'n-netice çiftçi tutan ve onları istismar eden soyucu köylüler, bir taraftan da, bütün iş kabiliyetlerini tamamıyla istimal edecek kadar araziye malik olmayıp kifaf-ı nefis etmek için kendilerini kiralayan, istismara maruz köylüleri tetkik etmelidir. Kelimenin bütün manasıyla, asıl ecirler – yani münhasıran sa'yelerinin satışıyla geçinenler, köylülük zümreleri haricinde, ayrı bir sınıfa ithal edilmelidirler.

Muhtelif köylü tabakalarını tahdit etmek fevkalade güçtür. Zira istismarcı köylüden mutavassıt köylüye, mutavassıt köylüden istismar edilen küçük köylüye ve bu sonrakiden ziraat amelesine geçiş, hemen hissedilmeyecek bir tarzdadır; bazı mıntıklarda filhakika hakikî köylülerle, yarı proleter köylü zümreleri arasında gayet sarîh bir hadd-i fâsıl vardır. Oralarda bu ayrılık o kadar derindir ki muhtelif tabakalara mensup olanlar arasında izdivac bile caiz değildir. Fakat bu hal bir istisna teşkil eder; ekser ahvalde, dediğimiz gibi, geçiş gayr-ı mahsûstur. Ve bu sayede vakt ü hâli iyi olan köylülerin, kendi fikriyatlarını, mütebaki ahali-i ziraiyeye kabul ettirmeleri ve arazi işçilerinin heyet-i mecmuasının siyasî idaresini ele almaları kabil olmaktadır.

Fakat köylülük yalnız arazisinin cesametine göre tasnif edilmez: Sadece iktisadî bir tasnif de vardır ki, iklim, taksim-i amalin diğer coğrafi şartlarına tabidir. Köylülerin elan tamamıyla iptidâî bir işletme ile geçindikleri – yani münhasıran kendi şahsî ihtiyaçlarının tatmini için istihsalatta buldukları mıntıklar mevcut olduğu gibi; iktisaden daha müterakki olan memleketlerde, faaliyet-i ziraiyede ihtisaslar vücut bulmuştur. Bu memleketlerde iktisad-

ı ziraî, istihsalatın bilhassa pazar için yapılması ve mal piyasasının istihsalin inkişafı üzerinde büyük bir tesiri bulunması itibarıyla sermayedarlık iktisadına yaklaşıır.

Dünyanın muhtelif memleketlerindeki köylüler arasında, esaslı vaziyet farkları olduğunu görmek için etrafa seri bir göz gezdirmek kifayet eder. Cemahir-i Müttehede’de ve İngiliz müstemlekelerinde köylü veya çiftçi, bir ziraî sermayedar, serbest ve diğer hemşehrileriyle aynı hukuka malik bir vatandaştır. Zamanımıza kadar büyük derebeylik emlakinin bakayası elan mevcut olan Avrupa’da; köylüleri, hâkim sınıftan neşet eden büyük emlak-i gayr-ı menkule sahiplerinden tefrik eden gayet sarîh bir hadd-ı fâsıl vardır. Arazilerinin cesameti müsavi olduğu zaman bile, köylü bir köylüdür. Ve asil, hâkim sınıfın bir azası... Avrupa’nın şarkına doğru ilerledikçe elleriyle çalışan köylü ile haylaz asil arasındaki fark daha keskinleşir.

Tarih nokta-i nazarından, bu tefavütü, köleliğin ilgasından beri mürur eden zamanın imtidadı tayin eder. Amerika’da ve imtiyazlı bir asalet sınıfına hiçbir zaman tesadüf edilmemiş olan bazı İngiliz müstemlekelerinde, çiftçi, vaziyet-i içtimaiyesi itibarıyla herhangi diğer bir sermayedardan tefrik edilemez. Balkanlar’da, Anadolu’da ve bilhassa Hindistan’da, köylülük, bugüne kadar, ezilen ve muhakkar görülen bir sınıf halinde kalmıştır. Hiç değilse harpten evvel böyle idi. Fakat son on sene zarfında bu vaziyette mühim tebeddüller husule gelmiştir.

– Köylülük ve Diğer Sınıflar –

Bir taraftan köylülüğün, istihsal aletlerine bizzat malik olması onu hâkim sınıflara rapteder ve proletaryadan ayırır. Lakin diğer taraftan, köylülükle, hâkim sınıfların muhtelif tabakatı arasında derin zıddiyetler mevcuttur. Her yerde – belki henüz hâlî arazisi olan memleketler müstesna – köylüler, büyük emlak sahiplerine karşı bir husumet beslerler. Ve hemen hepsi, işletmelerini tevsi hevesindedirler; fakat hemen bütün Avrupa devletlerinde, bu hususta, onlara arazi satmaktan istinkâf eden büyük emlak sahiplerinin mukavemetine çarparlar. Bu suretle “arazi buhranı” tabir olunabilecek hadise zuhur eder. İktisat nokta-i nazarından arazi buhranı, en nisbî telakkilerden biridir: O, filhakika, ziraatin terakkisine ve bir köylü ailesini iâşe etmek için icap eden arazi sathına tabidir. Ziraatin şiddeti nispetinde bu sath küçük olur. Hakiki arazi buhranı, köylü bütün çalışma kabiliyetini istimal edebilecek kadar araziye tesahub edemediği zaman baş gösterir. Bu takdirde büyük mülk sahibi için bir istismar vasıtası teşkil eder. Bu istismar pek mütenevvi iktisadî şekillerde nümayan olabilir: Bu şekillerden birisi arazinin, yalnız mülk iradını değil, lakin çiftçinin iş gelirinin bir kısmını da ihtiva eden bir fiyatla icara verilmesidir. Bu şekilde muhtelif ortakçılık ve yarıcılık usulleri de raptolunabilir.

Burjuvazyaya murabahacı sermayenin mümessilleri sıfatıyla, köylülüğü de istismar eder. Sekiz on sene evveline kadar murabaha, köylerin bir afeti idi. Orada ahalinin büyük bir kısmını sefalete irca ediyordu. Lakin son zamanlarda, itibar-ı ziraî şirketlerinin tesisi, büyük mikyasta, onun sahasını tahdit etti.

Bundan başka mamul mevaddın alıcısı sıfatıyla, köylünün menafii tröst şeklinde müttehit sermayeninkine taban tabana zıttır.

Bir taraftan da, proletaryanın, sahib-i servet sınıflara karşı mücadelesi had şekillere girdiği zaman, vakt ü hâlî iyi köylü tabakaları fikriyatının tesiri altında bulunan köylülük,

mutasarrıf sınıflar yanında ahz-ı mevki eder ve sermayeyi ve ferdî mülkiyeti proletaryaya karşı müdafaa etmeye hazır görünür.

Ücretli el işçisi istihdam ettiği nispette, köylü bir soyucudur. Ve büyük emlak sahiplerinden daha zalim bir soyucu... Gerçi ekseriya amelesini daha pahalıya tutar. Fakat kendisi de onlarla beraber çalıştığı için, onları daha bî-aman bir tarzda işletir.

Bu suretle tahakkuk ediyor ki, köylülük, timsalî bir mutavassıt sınıftır. Başlıca kendi şahsî istihlakâtı için istihsal eden köylü, bilhassa şarkî Avrupa'da, sermayedar pazarından ve dolayısıyla sınıf mücadelesinden, az çok hariç kalır. Bunun içindir ki ekseriyeti lâ-siyasîdir, siyaseti, hâkim sınıfın işi telakki eder. Lakin arazi fıkdanının şiddetle hissedildiği yerlerde ve hâkim sınıfın vaziyeti tezelzüle uğradığı zamanlarda, köylülük de inkılâpçı harekete iştirak edebilir. Hülasa, herhangi diğer bir mutavassıt tabaka gibi, içtimaî ve siyasî mesailde, gayet kararsız, mutavassıt bir tavır ve hareket ittihaz eder.

Köylü Sınıfı ve Burjuva Devleti

Her devlet, köylü istihsalinin arttığı ile geçinir: Ekser devletler, kendi köylülerinin istihsalinden artan ile, İngiltere gibi diğerleri de diğer cihan aksamı istihsalinin arttığı ile. Fakat belde halkı yalnız tabîî şeklindeki köylü istihsalinin artışıyla geçinmez; aynı zamanda köyün doğrudan doğruya istismarıyla taayyüş eder. Hal-i hazırda burjuva devletinde, bizzat devlet diye kabul edilebilen şehirler, köy iktisadiyatına, ondan aldıkları mahsulâtın tamamen muadilini asla iade etmezler. Eğer şehirlerin maişet membarları tetkik edilecek olursa, bervech-i âti müşahadata dayanılır:

Köylüler vergi verirler, yani karşılıksız olarak, istihsallerinin bir kısmını şehirlere terk ederler. Kesim ile alınmış arazi için köylünün verdiği emlak iradı da şu veya bu tarzda mahsulât-ı gıdaiye şeklinde, şehirlere gider. Bundan başka, köylüler birçok gayr-ı maddî hizmetler için tediyatta bulunurlar: Avukatlara vekâlet ücreti, mahkeme harçları, dinî ve millî ianeler, ilh. ve bütün bu vergilerin tediyesinden sonradır ki, kendilerine kalanı, beledî sanayi mahsulatı ile mübadele edebilirler.

Mamafih, yakın zamanlara kadar, devlet tarafından icrasına mecbur edildiği mükellefiyetlere köylülük, saburâne tahammül etti. Herhalde, ekser memleketlerde bu tekâlif, faal siyasî fırkalar halinde köylülüğü birleştirmek için kâfi derecede ağır değildi. Köylü sınıfı ne kadar geri bulunur, bizzat kendi ihtiyaçları için olan istihsalin dar hudutları içinde mahsur olursa, o kadar az devletin umumî siyasetine ve bhusus iktisadî siyasetine alakadar olur. Bütün alakası, devlete tediyesine mecbur olduğu vergiler meselesi üzerinde toplanır. Köylü âtil bir anarşiye mütemayildir: Kendi kendine kalsa, hal-i tecerrüdde bizzat kendi vesaitiyle ve hiçbir devlet teşkilatına tabi olmaksızın maa'l-memnuniye yaşayacaktı.

Cihan Harbi'nin Tesiri

Cihan Harbi, cemiyetin tek mil diğer sınıfları üzerinde olduğu gibi, köylülük üzerinde de azîm bir tesir icra etmiştir. Meselenin anlaşılması için evvela Avrupa'yı iki mıntıkaya tefrik muvafık olur: Bir taraftan garbî Avrupa, bir taraftan da merkezî ve şarkî Avrupa. Her iki mıntıkaya müşterek olan hususiyet köylülüğün istihalesidir. Bu hadise başlıca şundan ibarettir: Evvelce arazilerinden kendi istihlaklerinden fazla bir gelir istihsal eden köylüler zenginleştiler, bilakis istihlakleri için bazı mevaddı iştirah mecburiyetinde olan fakir köylüler büsbütün sefaletle

düştüler. Cihan Harbi esnasında haricî pazardan rabıtalari kesilmeyen garbî Avrupa ve müstemlekelerde, harp köylülerin vaziyetinde pek cüzî tahavvulat yaptı. Bu memleketlerde hükümetin teminatı altında, vaz' edilen asgarî fiyatlar vasıtasıyla, köylüyü istihsalatını tezyit etmeye teşvik mümkün olmuştu. Hâlbuki merkezî ve şarkî Avrupa memleketlerinde bambaşka bir vaziyet vardı. Bu memleketler, cihanın kısm-ı mütebakisinden tecrit edilmiş bulunduğundan ve istihsalatı ihtiyaçlarına tekabül etmediğinden, mevadd-ı gıdaiyenin inhisarı köylünün eline geçmişti. Ahval-i adiyede, sermayedar nizamında, şehirler köyleri istismar ederler. Harp esnasında ve ba'de'l-harb bunun aksi oldu. Merkezî ve şarkî Avrupa köylüleri; dâhilî pazarın itiraz edilmeyen efendileri oldular ve vaziyetlerinden, belde ahalisini arsızca soymak için istifade ettiler. Mahsulât-ı gıdaiye ile mahsulât-ı sınıaiye fiyatları arasındaki münasebet köylülerin lehine olarak tebeddül etti.

Evrak-ı nakdiye kıymetinin Avrupa'nın bu kısmında azîm nispetleri bulan sukutu, köylülük için muzaaf bir netice verdi. Bir taraftan, borçlu köylüler – hemen hepsi kable'l-harb borçlu idi – paranın kıymetsizliğinden cesim faydalar istihsal ettiler. Nakden tahakkuk eden faizler, değişmemişlerse de, onları tediye için şimdi, harpten evveline nispetle yirmi defa daha az mahsulât-ı ziraiye icap ediyor. Vergiler için de hal aynıdır; ihtiyacat-ı zaruriyeden olan mevaddın tereffu-i fiyatını vergilerin tezayüdü, çok uzaktan takip etmektedir. Diğer cihetten, müthiş bir miktarda teraküm ettirdiği evrak-ı nakdiyenin kıymetsizliği köylülere büyük zararları mucip olmuştur.

İşte şimdi köylülerin menafiiyle, burjuvazyanınkinin yekdiğerinden cezrî bir tarzda inhıraf ettiği noktaya geliyoruz. Hülâsa, denilebilir ki, köylüler, evrak-ı nakdiyenin kıymetsizliğinden kaybettiklerinden ziyade kazandılar. Aynı zamanda bir malî mesele olan nakit kambiyesi karşısında muhtelif sınıfların vaziyeti tetkik edilecek olursa, müstahsil sermayenin her şeyden evvel nakdi sabit kılmaya çalıştığı; ihtikârcı sermayenin, para kıymetinin tereffuunda menfaattar olduğu müşahede olunuyor. Büyük çiftlik ve emlak sahiplerine gelince bunların paranın sabit veya mütereffi' olmasında bir menfaatleri yoktur, gayet müsait bir vaziyette bulunurlar, zira mahsulâtlarının fiyatı mütemadiyen ve paranın kıymetsizliğiyle mütenasiben tezyid etmek imkânına maliktirler ve bundan başka alacaklı sıfatıyla bu kıymetsizlikten, kayda değer bir istifade elde ederler.

Burjuvazyaya nakdi sabit kılmaya, iktisadî hayatta bir muvazene tesisine çalıştığı ve buna muvaffak olmak için bazı fedakârlıklarda bulunmaya mütemayil bulunduğu halde, şarkî ve merkezî Avrupa'daki köylü sınıfı, burjuvazyaninkine tamamıyla muhalif hedefler takip eder.

Köylülerin, mahsulât-ı gıdaiyenin inhisarından münbais zenginliği, ekseriya daha ziyade zâhirîdir. Köylü sınıfının servetten mahrum tabakatı bu kanaati getirmeye mecbur olmuşlardır.

Harp esnasında veya hemen harbin akabinde, ziraî mesele birinci derecede bir ehemmiyet almıştır. Harp esnasında, burjuva hükümet ricali, ordularda dövüşen köylülere, az çok katî bir tarzda, ıslahat-ı ziraiye yapmayı vaat etmişlerdi. Hakikati söylemek lazım gelirse, bu vaat hiçbir memlekette tutulmadı. Denilebilir ki, harp, köylülüğe sınıf şuurunu ve siyasî mesele alaka uyandırdı. Bu hal bilhassa kayda şayandır.

Köylü Sınıfı ve İnkılab-ı İçtimaî Fırkası

Kısa izahatımız, köylü meselesinin, bütün ihtilatını gösterir. Buna binaen köylülüğe karşı inkılab-ı içtimaî partisinin ittihaz edeceği tavır ve hareketi tespit eden bir nazarî kaide itası kabil değildir. İnkılâp partilerinin kendi memleketlerinde, köylülüğün vaziyetini ciddî bir dikkatle tetkik etmeleri ve şe'niyetin kılı kırk yararcasına tahlili esası üzerinden vukuu mümkün bütün ihtimaliyatı nazar-ı tetkikten geçirmeleri mutlaka lazımdır. Bervech-i âti hâlât, nazariyat itibarıyla mümkün addedilebilir.

1) Sınaî ve ziraî proletarya ile müttehiden, köylülüğün, büyük mal sahiplerine ve burjuvazyaya karşı hareketi. Rus inkılâbının başlangıcı bu hareketin bize bir misalini arz eder. 2) Sınaî proletaryanın, ziraat işçileri ve mutavassıt köylüler ile müttefikten burjuvazyaya, büyük mal sahiplerine ve zengin köylülere karşı mücadelesi. 3) Sınaî proletarya ve ziraat işçilerinin, burjuvazyaya, büyük mal sahipleri ve zengin köylülere karşı mücadelesi ve mutavassıt köylülerin bî- taraf kalması.

Bu tertibattan herhangi birinin bir memlekette tahakkukunu intaç eden ziraatin hususî şeraiti ve umumî siyasî vaziyettir. Reyimize kalırsa, başlıca müşkülât, vakt ü hâli iyi köylülerin ziraat işçileri de dâhil olduğu halde bütün diğer köy ahalsinin efkârı üzerinde icra-yı nüfuz etmesinden ileri gelir. İnkılâp partisi, tahrikâtıyla, ziraat işçilerini, küçük ve mutavassıt köylüleri, zengin köylülük fikriyatı tesirinden kurtarmaya çalışmalıdır. Ve onlara müstakil bir sınıf siyaseti takip etmeyi telkin etmelidir. Ancak bu netice elde edildikten sonradır ki, bu zümrelerden bazılarıyla inkılabkârâne teşrik-i mesai mümkün olur. Hal-i hazırda Avrupa'da inkılâp hareketinin inkişafı nokta-i nazarında bundan daha mühim bir mesele mevcut değildir kanaatindeyiz.

E. Varga

Kooperatifler (Alım Satım Dernekleri)

Alım satım dernekleri, sermayeli şirketlerin aksine olarak, bir fertler birliği, şahıslar şirkettir. Efrad ve eşhas üzerine ibtina eder. Derneğin emval ve sermaye-i esasiyesi, hisseler veyahut herhangi sermaye aksamı değildir; azalarının şahsî taahhüdatıdır. Bunun içindir ki, sermayedar şirketlerde, şirketin idarî hususâtında her azanın rey hakkı ve binaenaleyh kuvve-i müdahalesi, koydukları sermayelere göre çoğaldığı veya azaldığı halde derneklerde, her azanın hak-ı reyi daima bir ve aynıdır. Bir azanın dernekle olan münasebeti, ne kadar çok olursa olsun, dernek vesaitini gerek çok, gerek az kullansın, katiyen değişmez. Derneğe merbutiyeti, sermayesine değil, şahsına bağlıdır. Hâlbuki sermayedar şirketlerde hissedarlar ortaya koydukları sermayeleri şirketin sermaye-i asliyesinden geri alamazlar. Bu gibi şirketlerden ancak hissedarânın müsaadesiyle kat-ı alaka edebilirler. Bir dernekte ise her aza, kooperatifle olan alakasını kat etmekte serbesttir. Esasen derneğe girişi de arzu-yı zatîesine tabidir. Şu izahata nazaran bir alım satım derneği şu esaslara ibtina eder: ***Eşhas üzerine müessesdir, kefalet-i şahsiye vardır, siyyanî rey hakkı mevcuttur.***

Dernekleri iktisaden gözden geçirirken eşhas şirketleri demekle veya sermayedar şirketlerde sermayenin hâkim oluşuna mukabil derneklerde sermayenin hadim olduğunu söylemekle tarif ve tavsif-i katî yapılamaz. Dernek muayyen vezaif-i iktisadiye yapmakla beraber muayyen vezaif-i içtimaiyeyi de ifa ile muvazzaftır: Baştan aşağıya kadar proletarya ve yarım proletaryaya mensup olan fakir, yoksul ve her taraftan amansız hücumlara maruz azasına, mücadelelerinde büyük bir kuvvet membaı olmak, katî kurtuluş saatine kadar bütün bu inkılâpçı mücadelelerinde onlara en büyük istinat noktası olmak en mühim ve en birinci vazifesidir. Şu halde bir dernek (kooperatif), şu tarzda tarif edilebilir: Azasının iktisadî ve içtimaî menfaat ve hedeflerini temin ve istihsale çalışan; hücumu maruz kaldıkları anlarda olduğu gibi bizzat kendilerinin yapacakları taarruz devrelerinde de bütün vesaitiyle onların teşkilatlarını takviye eyleyen ve muahhar intikal devresinde de bütün istihlak mekanizmasının idaresini üzerine alan; muayyen vezaif-i iktisadiye ve içtimaiye ile mükellef; şahısların bir birliğidir. Sermayedar bir şirketin azasına temin eylediği iktisadî menfaatler, temettü şeklinde tevzi eylediği sermaye kazançları olduğu halde bir derneğin azasına temin edeceği menfaatler, sermaye kazançları esasına istinat etmez. Her şeyden evvel müşterek dernek tesisatını kullanmak suretiyle dağınık, ferdî kuvvetleri müşterek sa'y etrafında toplar ve feyzli iştirakî bir iktisat sahası hazırlar. Sermayedar şirketleriyle kooperatifler arasındaki derin farkı şu bir iki misal daha iyi gösterecektir. Bir sütçü derneği tesis eyleyen çiftçiler, kendi ferdî işletmelerinin fevkinde sütçülük âlât ve tesisatının mihanikî kuvvetlerinden müştereken müstefit olmak için birleşirler. Bu dernek mensupları sütlerini derneğe teslim ederler. Müşterek müessesede sütlerini işletirler. Yayıklar, vâsi mihanikî tesisat, soğuk mahzenler, depolar, nakliye vasıtaları, satış mağazaları hepsini müştereken menfaattar eder. Bu suretle cemiyetin müstahsil kuvvetleri, haddinden fazla mesai ve zaman sarf etmekten kurtuldukları gibi iş ve nakil kuvvetlerinden iktisat etmiş olurlar. Diğer cihetten de aynı derecede ehemmiyeti haiz olmak üzere de soyguncu sermayenin esasını teşkil eden iş görmeksizin temin edilen insafsız irat ve kazançlara nihayet verilir, şehirlerdeki mutavassıt tüccarlar aradan kaldırılır.

Bir veya birkaç köy çiftçileri bir harman derneği etrafında birleşebilirler. Bu takdirde de teessüs eden dernek, diğer sermayedar müesseselerde olduğu gibi, azasına bir memba bulmak

gayesini takip etmez. Bu sayede her çiftçinin alamayacağı o makinenin müştereken işletilmesi sayesinde lüzumundan fazla yorulmaksızın, havanın tesiratından müteessir olmaksızın en iyi bir tarzda sürat ve sühuletle çiftçilerin ekinlerini harman etmek imkân dâhiline girer. Aynı suretle bir buharlı veya elektrikli traktör derneği tesis eden çiftçiler de öküz ve kara sabana istinat eden ve pek uzun ve yorucu mesai ve bir sürü masarifi icap ettiren ferdî bir işletme yerine sa'yden, zamandan ve diğer iş kuvvetlerinden azamî iktisadî temin eden ve kolektif mesaiye imkân veren mihanikî kuvvetin fevaidinden müştereken istifade için müteferrik ve ferdî kuvvetleri tevhit etmiş olurlar. Görülüyor ki, dernekler azasının menafi-i müşterekelerini temin ile muvazafa ederler. Bu iktisadî ve içtimaî menfaatler, temettüleriyle değil, müşterek müesseselerin istimaliyle temin ediliyor. Bu suretle azalar kendi müesseselerinin müşterileri olurlar. Sermayedar şirketlerde ve alelumum diğer teşebbüsât-ı ticariyede müşteriler eşhas-ı salise, tabir-i aherle yabancılar, teşebbüste bizzat medhaldar olmayanlardır. Binaenaleyh dernekler diğer kapitalist müesseseleri gibi müşterileri soyan bir soyguncu müessese olamaz.

Derneklerin daha yakından tetkiki, azanın derneğe girmezden evvel kendi ferdî işletmesinde bizzat yaptığı iktisadî hareket ve vazifeleri derneğe devir eylediğini gösterecektir. Bir alım derneği, çiftçi, işçi veya el işçisi olan azasının mübayaatını, bir satım derneği keza azasının imal ve istihsal eylediği mevaddın satışını deruhde eder. Bu suretle ferdî teşebbüsler yerine müşterek hareketler kaim olur. Bir derneğe gayr-ı merbut herhangi bir sanat saliki, levazımını iştirâ için muvafık pazar arayıp pazarlığı yapmak, irae edilen eşya arasından en muvafıkını intihap etmek ve gözleri fazla kazanç hırsıyla dönmüş sermayedar, mutavassıtın tuzaklarına karşı mücadele eylemek mecburiyetindedir. Hâlbuki dernek teşkilatına girmiş bir çiftçinin veya el işçisinin, kendisi ile beraber diğer aza yerine müşteri rolünü yapmayı deruhde eden bir derneğe müracaat eylemesi, bütün bu mahzurları izaleye kâfidir. Bir derneğe gayr-ı merbut çiftçi sütünü, meyve ve mahsulât-ı sairesini bizzat pazara götürmeye, izâa-i vakte, mevadd-ı mezkûrenin nakil ve hususat-ı sairesi için pek çok zahmet ihtiyarına mecbur bulunur ve daima muhtekirlerin hilelerine kurban olurken derneğe intisabdan sonra elden çıkarılacak mahsulâtını doğrudan doğruya satım derneğine teslim eder. Mahsulâtın pazara çıkarılmasından akdem işlenmesi (sütün sütçü derneklerinde tereyağı veya peynire ifrağı, sebzenin konserve fabrikası derneğinde konserve edilmesi, buğday, arpa gibi mahsulâtın yıkanma, çalkanma ve temizlenmesi ve ilh...) veya sair suretlerle muamelesi ve bilahare depo edilmesi (şarap derneği gibi) lazım geliyorsa bütün bu vezaifi de çiftçi namına dernek üzerine alır. Şu halde dernek azası, vezaif-i iktisadiye-i ferdiyeyi (iştirâ, bey', işleme ve mihanikî muameleler) umumî ve müşterek müesseseye devrederler. Binaenaleyh dernekler (kooperatifler) pek dağınık ve sahiplerinin ferdiyeteçi nuktat-ı nazarları sebebiyle henüz cemiyetleştirmeye müsait olmayan ferdî vezaif-i iktisadiyeyi temerküz ettirirler.

Azanın, vezaif-i iktisadiye-i ferdiyelerinden bir kısm-ı mühimmini, bizzat kendileri tarafından tesis ve idame edilen bir teşebbüse, derneğe devir eylemelerine mukabil bu müşterek ve umumî hâmil-i vezaif diğer muamelecilerin yerini tutar.

Dernek teşkilatının rüçhan ve faikiyeti ve bu hareketin zâhir olan kuvvet ve kudreti, lüzumsuz ve tufeylî mutavassıtları, umumî taksim ve istihlak amelîyesinden hariç bırakmasındadır. Bî-lüzum her mutavassıt elin aradan kaldırılması; daha yüksek, daha semeredar ve aklî bir iktisada yol açar; fakir, mutavassıt ve müstahsil sınıfın şerait-i hayatiyesinin iyileşmesini ve yükselmesini intaç eder. Bu hal azasına, sermayedar cemiyette

kabil olabildiği kadar bir hürriyet bahş ve üçüncü bir cihetin tâbiyetinden kendisini tahlis eder. Yine bu tufeylilerin izalesi sayesinde işletme ve istihsalat kesb-i kuvvet ettiği gibi masarifat da tabiatıyla tenkıs edilmiş olur. Büyük bir kapitalist müessese, küçük ve mutavassıt müesseseleri sırf kendi nef'-i zatîsi için emmek suretiyle ortadan kaldırdığı halde, dernek bî-nihaye zayıf mevcudiyetleri müştereken takviye eder.

Bundan maada dernek kabil olan yerlerde istihsalatı ihtiyaca tevafuk ettirmeye ve bu suretle yalnız temettü temin ettiği takdirde istihsalat ve imalatta bulunan sermayedar tarzını bertaraf etmeye sa'y ve gayret eder.

Derneğin müşterek müessesesi, müessesenin faaliyeti için lazım olan iş vasıtalarıyla eşyaların da müşterek bir tasarrufu, idarî hususatta umumun iştiraki şartıyla müşterek bir idareyi icap ettirir. Bu sebeple dernek komünist esaslarına müstenit demokrat bir cemiyet tarzıdır. Buna rağmen kooperatif sermayeyi içtimaileştirecek tarzda icra-yı tesir edemez. Bunu, derneklerden çok vâsi sermayelere malik tröstlerin, muazzam bir kudret olan, sermayedar şirketlerin, devlet inhisarlarının hâkim olduğu bir sermayedar vasatta, onların o müthiş ve müheyyib sermayelerine mukabil, kendisinin cılız ve küçük sermayesi ile başa çıkarabilmesi tabii gayr-ı mümkündür.

-devam edecek-

A. C.

İyi İnsan!

– Hitabım sanadır –

Vicdansızlık olur bir işçinin istihnası,
Şimalden esiyorken insanlık fırtınası...
Aynı arzuyla çarpan kalp, gözyaşıyla dolu;
Aynı çekiçlerle biz kırmak isteriz kolu,
O kol ki, bize ansız, ne darbeler vurmakta;
Her gün... lokmamızı ve hakkımızı... çalmakta.
Hak çalınmaz “yumruk-ı istibdad” inse bile;
Yıllardan beri sustuk... Yetişir, doldu çile,
Benzimiz sis renginde, bakışlarımız donuk...
Yıllardan beri, sersem, miskin... miskin, uyuduk
Olma mütevekkil! Miskin, felah bulmamış âciz...
Birden kan damarına hızla sindi mi iblis,
O gün ve o dakika mahvolduğun gündür;
Dalgın olan aczini git zulmetlere gömdür!
Silkin bu mezelletten, göster cellâtlara kin.
Yok kalbini ısıtan bir el sen de yetimsin...
Hak sesini yükselt de o zalimleri durdur!
Sen bedbaht kalplerini teselli ile sustur!
Firavuna yılan olsun asa bir elinde...
Dalgalanmalı hak, bayrak diğerinde.
Gasıbları vururken, yılma, ne sağ, ne de sol;
Şimşek içinde yanan bir kızıl yıldırım ol!.
Zilletleri terk et de gururunla kımıldan
Ey vicdan sahibi sen, ey yoldaş artık uyan!.
Macit Burhanettin

İştirakiyûn Beyannamesi

Yazan: K. Marxs ve F. Engels

Tercüme Eden: Doktor Ş. Hüsni

10- Burjuvazya, şehri köyün hâkimi vaziyetine getirdi. Muazzam şehirler halk etti. Şehirlerin ahalisini, köylerinkinden namütenahî bir derecede ziyade artırdı. Ve ahalinin mühim bir kısmını köy hayatının kalın kafalılığından kurtardı. Köyü şehrin taht-ı hakimiyetine vaz ettiği gibi, vahşi veya yarı vahşi memleketleri de medeni memleketlerin tâbiyetine geçirdi: Köylü ahalisini burjuva ahalinin, şarkı garbın taht-ı tâbiyetine koydu.

11- Burjuvazya gittikçe istihsalin, emlakin ve ahalinin parçalanmasının önüne geçmektedir. Ahaliyi teksif, istihsal vesaitini temerküz, emlaki küçük adette ellerde teraküm ettirdi. Bunun meşum neticesi siyasî merkezîyet oldu. Sadece ittihat etmiş, her biri hususî menfaatlara, kanunlara, hükümetlere, gümrüklere malik müstakil vilayetler, yekdiğere mezc edilip bir arada yoğruldu. Aynı hükümete, aynı kavanine, müşterek bir sınıf menfaatine ve müşterek bir gümrük hududuna malik bir tek millet haline kalb edildi.

12- Burjuvazya ancak bir asırdan beri hâkim sınıf vaziyetinde olduğu halde, mucize nemâ adeti ve hayret-aver kudreti, daha evvelki insanın müctemian yapabildiklerini gerilerde bırakan müstahsil kuvvetler halk etti. Ram edilen tabii kuvvetler, makineler; sanayi ve ziraate tatbik edilen kimya; buharlı vapurlar, şimendiferler, elektrikli telgraflar; yeniden açılan boylu boyunca kıtalar; seyr ü sefere salih kılınmış nehirler; zeminden fıskıran halk kitleleri; içtimaî sa'yin sinesinde bu kadar muazzam müstahsil kuvvetler uyduğunu vaktiyle hangi nesil şüphe ve tahayyül etmeye cesaret etmişti?

13- Böylece derebeylik cemiyetinden, burjuvazyanın teşekkülünü mümkün kılan istihsal ve istihlâk vesaitinin doğduğunu gördük. İnkişaflarının bir raddesinde, bu istihsal usullerinin ve nakil vasıtalarının; derebeylik cemiyetinin istihsal ve mübadele şeraitiyle, imalat ve ziraatin derebeylik teşkilatıyla bir kelime ile mülkiyetin derebeylik şekliyle gayr-ı kabil-i tevfiğ bir hale geldiğini gördük. Bütün bu usul, istihsale müzaheret edecek yerde onu işkâl eden zincirler haline gelmişti. Bu zincirleri kırmak icap ediyordu: Ve onlar nihayet kırıldı.

Bu usul-i idarenin harabeleri üzerinde, serbest rekabet ve ondan mantıken inşîâ eden içtimaî ve siyasî teşkilat, burjuvazya sınıfının siyasî ve iktisadî hakimiyet-i mutlakası teessüs etti.

14- Bugün buna müşâbih bir [...] bir tahavvül muvacesesindeyiz. İstihsal ve istihlâkin burjuva şeraiti, mülkiyetin burjuva usulü, kudretli istihsal ve mübadele aletlerinin harikalarını kışkırtan, halihazır burjuva cemiyeti.. davet ve tecessüm ettirdiği, tahte'z-zemin kuvvetleri itaat altına almaktan âciz bir sihirbazdır. Onar onar birkaç defa devreden senelerden beri, sanayi ve ticaretin tarihi, asrî müstahsil kuvvetlerin, asrî istihsal usulüne karşı isyanının tarihinden başka bir şey değildir. Halbuki kendisine karşı isyan edilen mülkiyet usulü, burjuvazyanın bizzat mevcudiyeti ve hakimiyeti ile tev'emdir. Zaman zaman tekerrür eden, her defasında daha tehditkâr (buhranların) bütün burjuva cemiyetinin mevcudiyetini mevzubahis ettirdiğini zikretmek kifayet eder. Her ticarî buhran, her defasında vücuda getirilmiş olan mahsulattan

mühim bir kısmının tahrip edilmesini intaç eylemekle kalmaz; aynı zamanda mukaddemâ temin edilmiş müstahsil kuvvetlerin de yok olmasını mucip olur. Her buhran ecdadımızın manasız bulacağı bir içtimaî salgının zuhurudur. Bu bir fart-ı istihsal buhranıdır. Birdenbire, cemiyet, ani bir barbarlık haline rücû eder. Sanki bir kahtlık, umumî bir tahrip harbi, onun vesait-i maişetini bağteten kesiverir. Sanayi ve ticaret yok olmuş benzer. Bu neden? Zira bu cemiyetin medeniyeti çok geliyor. Vesait-i istihsaliyesi lüzumundan fazladır. Sanayi, ticaret ifrât dereceyi bulmuştur. Bu andan bi'l-itibar emri altında olan müstahsil kuvvetler, artık burjuvazya mülkiyetinin vaziyetini takviye etmez olur. Bilakis büyümelerinde bu mülkiyetin dar nispetlerini harikulade bir derecede tecavüz etmişlerdir. O zaman bu mülkiyet onlara engel olur; ve bu engeli iskat etmekle, bütün burjuva cemiyetine de adem-i intizam ve tezebzüb îrâs ederler.

Onun mevcudiyetine varıncaya kadar tehdit ederler. Burjuva mevcudiyetinin şeraiti, istihsaline hizmet ettiği tek mil servetleri, kendisine mal etmek imkânını azaltır. Bu buhranlardan kurtulmak için burjuvazyanın kullandığı usuller hangileridir? Bir taraftan cebren birçok müstahsil kuvvetlerin imhası; diğer taraftan da yeni pazarların fethi ve eski pazarların daha derinden istismarıdır. Bu tarz-ı hareket neye yarar? Aşikâr görünüyor ki daha çok sanayiye alakadar eden daha müthiş buhranlar ihzarına ve bu buhranların önüne geçmek vesaitini daha ziyade tenkîs etmeye yarar.

15- Bu suretle burjuvazyanın derebeyliği yere sermek için kullandığı silahlar, şimdi kendi aleyhine dönüyor. Hepsi bu kadar değil! Burjuvazya yalnız kendisine ölüm getiren silahları imal etmedi. Bu silahları istimal edecek adamları da, asrî ameleleri, proleterleri de kendisi doğurmuş olacaktır.

Burjuvazya yani sermaye büyüdükçe, proletarya da – iş buldukları müddetçe vesait-i taayyüş malik olan ve sa'yeleri sermayeyi tezyit ettiği müddetçe iş bulan asrî ameleler sınıfı da aynı derecede büyür. Bu ameleler kendilerini perakende olarak satmak ıztırarındadırlar. Diğer herhangi ticarî eşya gibi bir maldırlar; ve bundan naşi, rekabetin bütün tahavvûlatından, piyasanın bütün neticelerinden mütevellit aksi tesire maruzdurlar.

Makineciliğin inkişafı ve iş bölümü neticesi her türlü istiklalden mahrum olan iş, işçi için bütün cazibesini kaybetmiştir. O, makinenin adi bir zeyli olur. Ve kendisinden en basit ve en yeknesak, en kolay öğrenilebilen iş talep olunur. Bugün bir amele tutmak için yapılacak masraf yaşamaya ve neslin idamesine lüzumlu olan şeylerin bedelinden ziyade değildir. Halkuki bir malın – şu halde “iş”in de – fiyatı onu istihsal için icap eden masarife muadildir. İş çetinleştikçe ücret tenakus eder. Ve dahası var: Makinecilik ve iş bölümü inkişaf ettikçe aynı nispette iş saatlerinin tezyidi, muayyen bir zaman zarfında talep edilen işin artırılması ve makinelerin hareketi tesrî olunması, ilh... suretiyle sarfedilen iş yekûnu o nispette çoğalır.

16- Asrî sanayi patriyarkal ustabaşının küçük imalathanesini, sınaî sermayedarın büyük fabrikasına tahvil etti. Orada hesapsız ameleler [bir]biri üzerine istif edilmiş; askerî bir tarzda teşkilat altına alınmıştır. Bunlar sanayinin alelade askerleri, neferleridir. Ve onlara nezaret etmek için bütün bir zabıt ve küçük zabıt teşrifatı mevcuttur. Burjuvazya sınıfına, burjuvazya hükümetine köle olmaları yetmez. Her gün her saat makineye, müfettişe ve bilhassa burjuva fabrikacıya da uşaklık ederler. Açıktan açığa yegâne hedef olarak maddî menfaati ilan ettiği nispette, bu istibdat pek fazla miskin, kindar ve müz'icidir.

17- El işi ne kadar daha az maharet ve daha az maddî kuvvet istilzam eder, yani asrî sanayi ne kadar çok inkişaf ederse, kadın ve çocuk işi o kadar çok erkek iş yerini alır. Cins ve yaş farklarının artık amele sınıfı için bir ehemmiyet-i içtimaiyesi kalmaz. Artık yalnız yaş ve cinse göre muhtelif masrafları dâi olan iş aletleri vardır.

18- Amelenin fabrikacı tarafından soyulması, iş ücreti kendisine nakden tediye edilmekle, biter bitmez, derakap burjuvazinin diğer kısımları, mülk sahibi, perakendeci tüccar, rehin mukabili borç verenler ilh. her taraftan onun üzerine saldırırlar.

Eski zamanın mutavassıt sınıflarının, küçük sanatkârların, tüccarlar ve irat sahiplerinin, esnaf ve köylülerin küçük sermayeleri, büyük sanayi işletmesine kifayet etmez ve büyük sermayedarların rekabetine dayanamadıklarından mağlup düşerler. Yahut da maharetleri yeni istihsal usulleri ile kıymetsiz bırakılarak tedricen proletarya vaziyetine sukut ederler. Böylece proletarya ahalinin bütün sınıflarına mensup azalarla çoğalır.

19- Proletaryanın geçirdiği inkilâp safahatı müteaddittir. Lakin doğar doğmaz burjuvazyaya karşı mücadele etmek mecburiyetindedir.

Mebâdide bu mücadele amelelerin kendilerini doğrudan doğruya, ferden istismar eden, burjuvaya karşı bir mücadelesidir; buna başlayanlar evvelemerde münferit işçiler; bilahare bütün sanayi şubesinin bir merkez etrafında tecemmu etmiş ameleleridir. Bunlar, hücumlarını yalnız mevcut burjuva istihsal şeraitine tevcih etmezler, istihsal aletlerine karşı bile alınırlar. Ecnebi ve rakip emtiayı tahrip ederler. Makineleri parçalarlar. Uzinleri yangına verirler. Kurûn-ı vustânın mahvolmuş amelesinin şeraitini ihya etmeye çabalarlar.

20- Bu safhada işçiler memleketin her tarafına dağılmış ve rekabetle parçalanmış bir kalabalık teşkil ederler. Amele kitlesinin tesanüdü, husul bulursa bu henüz onların bizzat tecemmuundan tahaddüs etmez. Ancak, artık onlara başvurmaya mecbur kalan ve bütün proletaryayı kendi siyasî gayelerine vusul için harekete getirmeye henüz kadir bulunan burjuvazyanın idaresi altında toplanırlar. Bi'n-netice, tekâmülünün bu raddesinde, ameleler hakikî düşmanlarına karşı mücadele etmezler, lakin düşmanlarının düşmanlarına, mutlak hükümdarlığın son bakiyelerine karşı, eshab-ı emlâke, sanayi müntesibi olmayan burjuvalara, küçük burjuvalara karşı hücum ederler. Böylece bütün tarihî hareketin idaresi, burjuvazyanın elinde temerküz eder. O zaman elde edilen her muzafferiyet, bu burjuvazyanın bir muzafferiyetidir.

21- Lakin sanayinin inkişafı, proletaryayı, yalnız adetçe tezyit etmez. Onu daha kesif kitleler halinde tecemmu ettirir: Proletarya kuvvetini hissetmekle daha ziyade kuvvetlenir. Mihanikî âlât, işin neviine göre olan farkları izale ve hemen her yerde ücreti, müsavî bir alçak seviyeye irca' ettikçe, muhtelif proletarya zümreleri arasındaki menfaat ve tarz-ı maişet farkları da ortadan kalkar. Fakat burjuvaların aralarında carî olan ve ticarî buhranları intaç eden rekabet dolayısıyla bu amele ücreti günden güne, daha sık olarak temevvücata maruz kalır.

Makineciliğin bilâ-inkitâ inkişafı ve tekâmülü kesb-i sürat ettikçe, amelenin teknil şeraiti gittikçe daha ziyade mevzubahis olur ve münferit amele ile münferit burjuva arasındaki çarpışmalar, iki sınıf beynindeki çarpışmaların evsafını daha ziyade ihraz eyler. Mebdede ameleler, burjuvalara karşı, toplantılar yapmaya başlarlar. İttihatlarının hedefi ücretlerinin

müdafaasıdır. Sonra muhtemel isyanlar için mühimmat biriktirmek maksadıyla devamlı cemiyetler tesisine kadar giderler. Bazı yerlerde, mücadele isyana münkalib olur.

22- Bazen ameleler bir galebe temin ederler. Fakat bu geçicidir. Bu hücumların hakikî kârı, doğrudan doğruya muvaffakiyetin verdiği menfaat değildir. Bu kâr amele arasında gittikçe intişar eden birlikten ibarettir. Bu birlik, büyük sanayinin vücuda getirdiği ve muhtelif mahallerin amelesine, müteakabil münasebetlere girişmek imkânı veren müteaddit nakil vasıtaları sayesinde, sühulet peyda etmiştir. Halbuki bu ittihat husul bulunca aynı neviden mahallî mücadelelerin taaddüdü mütemerkez istikametli bir tek millî mücadeleye, bir sınıf mücadelesine tahavvül eder. Lakin her sınıf mücadelesi bir siyasî mücadeledir. Kurûn-ı vustâda ancak dâhilî memleket yollarıyla işleyen burjuvaların, tahakkuk ettirmek için asırlarca zaman sarf ettikleri birliği, şimendiferler sayesinde proleterler pek az seneler zarfında tahakkuk ettirdiler.

23- Mamafih, bir proletarya sınıfı ve neticeten bir proletarya siyasî partisi halk eden bu teşkilat, her dakika ameleler beynindeki rekabet dolayısıyla yeniden kırılır. Lakin daima da, daha kuvvetli, daha salahiyetli, daha kudretli olarak kurulur. Burjuvazyanın dâhilî münazaa ve münafaretlerinden bi'l-istifade, protarya sınıfı cebren ve kanun vasıtasıyla işçilerin menfaatlerinden bazılarını tanıtmaya muvaffak olurlar. İngiltere'de on saatlik gün kanunu bu nevidendir.

24- Eski cemiyette tahaddüs eden bütün çarpışmalar, birçok vakayide proletaryanın tekâmülünü teshil ederler. Burjuvazya fasılasız bir mücadeleye girişmiştir: Evvela aristokrasiye karşı, sonra sanayinin terakkisiyle menfaatleri haleldâr olan burjuvazi kısımlarına karşı ve daima bütün ecnebi memleketler burjuvazyasına karşı... Bütün bu mücadelelerde o, proletaryaya müracaat, onun müzaheretini talep ve böylece onu siyasî harekete sevk etmek ıztırarındadır. Böylelikle proletaryaya kendi teşekkülüne hizmet eden vesait-i terbiyevîyeyi ita etmiş olur. Burjuvazi, proletaryaya, kendisine karşı çevrilecek silahlar vermiş oluyor.

-Bitmedi-

Hiçbir Yerin Hikâyeleri:

Yazan: William Morris

Tercüme Eden: Leman Sadrettin

– mabad –

Biraz sonra elinde bir gül saksısı ile avdet etti. Bu güller güzellik ve büyüklük itibarıyla Hammersmith’te, yetişen güllere hiç benzemiyordu. Daha ziyade eski köy bahçelerinde nadir yetişen çiçekleri andırıyordu. Sonra diğer bir odaya girdi. Ve gayet zarif bir vazozu getirerek gülleri onun içine koydu. Ve vazozu masamızın ortasına vaz etti. Bahçeye koşan bir diğeri de bir müddet sonra büyük bir lahana yaprağını çileklerle doldurmuş olduğu halde geldi. Çileklerin yarısı yarı olmuştu. Onları masanın üzerine bırakarak:

– İşte! dedi, bu sabah bunları erkenden koparmayı düşünüyordum. Fakat bizim sandala doğru yaklaşan ecnebiyi tetkik ederken, unutuverdim. Karatavuklar benden evvel bu vazifeyi görmüşler ve bütün olmuşları yemişler. Mamafih bunların içinde de bu sabah Hammersmith’te koparılan çileklerle rekabet edecek derecede nefisleri var.

Robert kadının başına dostane bir fiske vurdu. Ve yemeğe başladılar; yemekler gayet sade, fakat pek leziz idi. Masanın üzerine fevkalade büyük bir zarafetle vaz edilmişlerdi. Ekmek de gayet iyiydi. Daha birçok cins ekmek vardı. Daima tercih ettiğim, oldukça katı, esmer renkli, büyük köy ekmeklerinden, Torino’da yemiş olduğum küçük ince buğday ekmeklerine varıncaya kadar mevcut idi.

İlk lokmayı ağızıma götürür iken nazarım, salonun camekânına, altın harufatla yazılmış birkaç satıra ilişti. Orada gördüğüm bir cümle hepsini de okumaya icbar etti. Şöyle yazılmıştı:

“Misafir ve komşular!. Bu misafir salonunun yerinde vaktiyle Hammersmith Sosyalist Kütüphanesi’nin binası vardı. Bu hatıranın namına birer bardak içiniz? Mayıs 1963”

Bu kelimeleri okurken hissettiğim şeyleri anlamak imkân haricindedir. Çehremin kesb ettiği hal ne derecede büyük bir heyecana duçar olduğumu ispat etmişti. Çünkü iki dostum da bana tebessümle bakmaya başladılar. Aramızda ufak bir sükût hâsıl oldu.

Sandalcı arkadaşım kadar nazik olmayan dokumacı biraz kaba bir tavırla:

– Misafir! dedi, nasıl tesmiye edildiğinizi bilmiyoruz, isminizi sorsam acaba saygısızlık mı etmiş olacağım!

– Fakat, dedim, bu hususta ben de şüphe ediyorum. Bana misafir diye hitap ediyorsunuz. İster iseniz buna bir de William ilave edebilirsiniz.

Dick kanaat hâsıl ettiğini gösteren bir tavırla başını salladı; fakat dokumacı yine mutmain olmamıştı:

– Biliyorum suallerim sizi sıkıyor, dedi. Fakat rica ederim bana nereden geldiğinizi söyleyiniz?

Dick masanın altında şiddetle onun ayaklarına basıyordu. Fakat dokumacı bunlara hiç ehemmiyet vermiyor ve kemal-i dikkat ile cevabımı bekliyordu. Ben hiç düşünmeden

Hammersmith'ten diyecektim. Fakat bu cevabın beni ne tehlikeli bahislere sürükleyeceğini düşününce; hemen hakikate az çok uyan bir yalan icat ettim:

– Uzun bir zamandan beri hayatımı Avrupa'dan uzak geçirdiğim için şimdi her şey yabancı kalıyorum. Fakat ben Walthamstow'da Epping Ormanı civarında doğdum ve büyüdüm.

Dick:

– Güzel bir memlekette, dedi. 1955 senesinden beri ağaçlara hiç dokunulmadığı için, cidden güzel bir manzara iktisab etti.

Islah olmaz dokumacı:

– Aziz misafir, dedi. Demek siz ormanın 1955 senesinden evvelki halini biliyorsunuz. Öyle ise rica ederim bana ağaçların eski şeklini ve cinsini anlatınız.

Bana tarih-i tabiîye ait bir sual sormak, en zayıf yerimden yakalamak demektir. Artık tuzığa düşmüştüm.

Nerede ve hangi devirde bulunduğumu düşünmeden; söze başladım. Kadınlardan en güzel olanı, kucağındaki, lavanta ve diğer kokulu otları yere serptikten sonra, sözlerimi dinlemek için yaklaştı: Arkamda durarak yere serptiği kokulu otların güzel rayahasını muhafaza eden küçük elini omuzuma koydu: Bu tatlı koku bana çocukluğumu ve Woodford'un sebze bahçesinde geçirdiğim mesut hayatı hatırlattı.

Cüretkârâne bir tavırla:

– Ben çocukken, eskiden, yalnız kraliçe Elizabeth pavyonu ile High Beach civarında mevcut ağaçlar, kesilmiş gürgen ile birçok çalı yığınlarından ibaretti. Bundan yirmi beş sene evvel, ağaçları budama ve kesme hakkını veren eski kanun lağv edilince, ağaçlar büyümeye başladı. Epeyce uzun bir zamandan beri orasını görmemiştim. Yalnız bir defa High Beach'e gezmeye gitmiştik o zaman gördüm. Geçenlerde orasının park haline getirileceğinden bahsediliyordu.

Demin söylediğiniz gibi park yapmak fikrinden geçip de, ağaçları budamadan, öyle kendi haline bırakacaklar ise, hiç iyi bir şey olmayacaktır. Yalnız biliyorsunuz ki...

Burada birdenbire Dick'in demin söylemiş olduğu tarihi hatırladım. Ve mahcubiyet içinde sözümü yarıda bıraktım.

Meraklı dokumacı benim mahcubiyetime ehemmiyet vermeyerek nezaketsiz bir tavırla:

– Kaç yaşında bulunduğunuzu söyler misiniz? dedi.

Dick ve güzel kız, Robert'in bu münasebetsiz sözlerini mazur göstermek için yüksek sesle gülmeye başladılar. Dick gülmesinde devam ederek:

– Kâfi Bob; dedi, misafiri bu şekilde isticvab etmek doğru değildir. Malumata fazla merak sizi bu hale getiriyor. Düşüncelerinizi, dimağınıza biriken bütün bu şeyleri dağıtmak için dışarıda biraz dolaşsanız fena olmaz.

Dokumacı gülmeye başladı. Güzel kız ona doğru gitti, yanaklarına birkaç fiske vurarak:

– Zavallı çocuk! Ne yapsın böyle yaratılmış, dedi. Bana gelince oldukça sıkılmışım. Fakat biraz onlara uymak için, biraz da bu gençleri böyle mesut ve şen görmekten mütevellit bir memnuniyetle ben de gülmeye başladım: Robert’in benden af talep etmek için, hazırlamakla meşgul olacağı sözleri söylemesine vakit bırakmadan:

– Fakat arkadaş, dedim. (Bu kelimeyi onlardan öğrenmişim) Ben sorduğunuz suallere cevap vermekten çekinmem. İstedığınız kadar sorunuz, kemal-i memnuniyetle cevap veririm. Eğer ister iseniz, size Epping Ormanı’nın çocukluğumdaki şeklini, olduğu gibi anlatmaya hazırım. Yaşıma gelince, güzel bir kadın olduğum için, doğru olarak söylemekte benim için bir mahzur yoktur. Elli altı yaşına yaklaşıyorum.

Kendisine verilen nezaket derslerine rağmen, hayretle bağırmaktan kendisini men edemedi. Diğerleri onun bu safvetiyle fevkalade eğleniyor ve kahkahalarla gülüyorlardı. Ben meyus bir halde yüzlerine bakıyordum. Nihayet:

– Rica ederim. Bunda ne fenalık görüyorsunuz? dedim. Biliyorsunuz ki bana malumat vermek sizin vazifesinizdir. Gülmenizde devam ediniz, fakat yalnız sebebini söyleyiniz.

Onlar hâlâ gülmekte devam ediyorlardı. Aynı sözü birkaç defa tekrar ettim. Nihayet güzel kız nazik bir tavırla:

– Evet, evet, biçare delikanlı, biraz nezaketsizdir! dedi. Fakat ben size onun ne düşündüğünü söyleyeceğim. O sizi yaşınızdan daha büyük zannediyor. Hakikaten çok ihtiyar görünüyorsunuz. Fakat böyle fazla yaşlı görünüşünüz şayan-ı hayret değildir. Çünkü az medeni memleketlerde seyahat ettiğinizi söylüyordunuz. Bedbaht insanların arasında yaşayanlar daima çabuk ihtiyarlar, derler.

-Bitmedi-

İnkılabî Vecizeler

İnkılâpçıların azmi, ok yayı gibidir; ne kadar fazla tazyik edilirse, hedefe o kadar fazla şiddetle atılır...

*

Hak ve hürriyeti tesis azmi, kurşun ile kırılmaz. Kan vardır ki, her damlası, bin gönülde birer volkan tutuşturur...

*

İnkılâbın en çetin merhalesi, gaye etrafında ittifaktır. Bu ittifak temin olunursa inkılâp olmuş demektir.

*

Mağrur burjuvanın parmaklarında ışıldayan pırlantalar, mazlum proletaryanın kanından süzülen ter damlalarıdır.

Hemşinli

Sanat seferberliği hazırlanıyor [1¹]

Son harbin hakkaniyet, adalet namına yapıldığı ve Alman militarizminin tamamen hedmi hazırlandığı tasavvur olunmuştu. Zafer diye, rıza gösterilen fedakârlıklar da, işçilere refah ve saadet getirecekti.

İşte bunun için birçokları neticeye kadar gitmeye razı oldular. Fakat, vakalar gösteriyor ki: harbin hamileri tarafından yapılan teknil vaatler, bir takım asıl ve esastan âri şeylerden ibaret imiş!

Sermayedar hücumu, son derece tenzil edilen ve vergiye tabi tutulan ücretler, yevmî sa'y müddetinin uzaması için tedbirler, spekülasyonun serbest inkişafı, hükümetin malî müşkülâtı, idarî su-i istimaller, siyaset-i hariciyedeki zıddiyetler, frankın kıymetten düşmesi... ilh, ilh, bunların hepsi, bizi idare edenlerin güzel sözleri arkasında nasıl bir iğfal gayreti saklanmış olduğunu bedahetle ispat eden şahitlerdir. Bu vaatler onlar için işçileri el altında bulundurmaya ve bu sayede mallarını ve kasalarını müdafaa etmeye yarayan bir vasıta idi. Pekâlâ! Bu meşum tecrübeye rağmen, mukateleden kurtulan arkadaşlarımız ve müstakbel mukateleye iştirake muktedir bir halde bulunanlar, efendilerimizin temayülâtı hakkında hayalata düşmemeliydiler. Onlar kana daima haristirler. Tahrip edilen arazinin çukurlarını kan seylabına uğratan kim olduğu artık unutuldu. Onlar için, kârdan, istifadeden başka bir şeyin kıymeti yok.

İşçilerin hayatı, onlarca pek az ehemmiyetlidir. Burada ondan yeni bir misal getireceğim.

Geçen Teşrinisani'nin dokuzunda, sabahleyin, bir sanatkâr arkadaş amele şefinin bütün işçilerden ismini, lakabını, seferberlik ve askerî vaziyetini sorarak çalıştığımız fabrikada dolaştığından haberdar etti. Bu istintakların hiçbir lüzumlu idarî işe cevap vermekte olmadıkları

¹ [1] Kanpıgliya nam işçi muharrir tarafından bir Fransızca mecmuada neşredilen bu makale hulasaten tercüme edilmiştir.

mütalaasında bulundum. Ve sıra bana gelince bütün ısrarlara rağmen cevap vermekte mazur olduğumu ve bu meselenin fabrikaya taalluku bulunmadığını beyan ettim.

Saat beş buçukta çıkmaya hazırlandığım esnada fabrikayı terk etmem ve hesabımın hazır olduğu bildirildi.

İşte cereyan eden hal! Ve bu suretle sanat seferberliği, yani harp hazırlanıyor. Burada, hakiki maksat asker tahriridir. Bittabi müdür bunu itirafa cesaret edemez.

Doğrudur ki, bu gibiler sandalyelerinden başka bir yerde harp yapmazlar. Onlar için muhariblerin ızdırabı pek az ehemmiyetlidir.

Fakat biz, sizlerin kurbanlarınız, yeni bir mücadelenin şerik-i cürmü olmayı, suret-i katiyede reddederiz.

Bi'l-mecburiye harbe müncer olan sanat seferberliği teşebbüslerine mani olmaya bütün çareler ile gayret edeceğiz.

Emperyalist gayelere tevfikan hareket eden siz ey sermayedarlar! Biliniz ki, sahiplerle bütün tezgâhlardaki işçi arkadaşlarıma bir daha bağıracağım:

“Sanat seferberliğinden sakınınız! İstila harbi bu suretle hazırlanır! Arkadaşlar, biz de hazır olalım, emperyalist maksatlar için, tekmil memleketlerin kardeşlerini öldürtmeyi rüyada gören kapitalizme karşı bütün çarelerle kendimizi müdafaa edelim.

30 Kânun 338

Abdullah Vehbi

Dâhilî Şuun:

Esnaf Cemiyetleri Heyet-i Müttehidesi

Bu nam altında teşekkül eden Esnaf Birliği Nizamnamesi'nin matbu bir nüshası elimize geçti. Bu vesika, nizamnameden başka, başında bir nevi istida suretiyle sonunda da bazı esbab-ı mucibeden tereküb ediyor. İlca-yı merakla bütün bu yazıları okuduk. Kıraatimiz esnasında, hal-i hazırda uzaklaşarak, muhitimizden tecerrüd ederek sanki birkaç asır evveline rücu etmişiz gibi bir hale geldik. Kurûn-ı vustâda bir lonca ustabaşısı tarafından kaleme alınmış bir layiha muvacehesinde bulunduğumuz zehabına düştük. İktisadî kanunlardan, asrî istihsal münasebetlerinden, bulunduğumuz sermayedarlık devrinde ticaretin tabi bulunduğu şartlardan muasır bir şahsiyetin bu kadar bî-haber ve gafil kalabilmiş olması bizi hayretler içinde bıraktı.

Esnafın bazı teşkilatlar etrafında toplanarak mevcudiyetlerini müdafaa etmeleri gayet meşru bir haklarıdır. Buna itiraz etmek aklımızın kenarından bile geçmez.

Fakat elimizdeki nizamnamede ileriye sürülen sebepleri, takip edilen gayeyi ve ona vusul için kabul edilen usulleri, daha ilk nazarda şe'niyet ve hakayık-ı ahvale zıt ve mübayin ve pek acaip bulduk.

Türklerin iktisaden gayr-ı Müslim unsurlara nazaran pek dîn bir vaziyette kalmış olmalarını, bu sonrakilerin mazhar oldukları bazı ecnebi himayelerine ve Osmanlı hükümetinin ihmalkârlığına atf ile, bu bahiste serd edilebilecek en esaslı delilleri ihmal etmek için, Osmanlı tarihini hiç okumamış olmak ve burjuvazi hâkimiyetinin teessüsünden beri sanayi ve ticaretin seri inkişafından, serbest rekabetin hemen yegâne amil olduğundan – bir kelime ile sermayedarlığın tarz-ı tekâmülünden – tamamıyla cahil bulunmak icap eder.

Bir dakika için Türkiye'yi bir kenara bırakalım. Umumiyet üzere, nispeten nüfusları az olup büyük istilalarda bulunan milletler, daima sanayi ve ticaret sahalarında, terakkiden mahrum kalmışlardır. Zira bu gibi memleketlerde daimî bir faaliyet halinde bulunan büyük orduların kadrolarını münhasıran hâkim millete mensup efrad doldurur. Ve milletin mütebaki kalan en canlı ve en kabiliyetli unsurlarını da pek vâsi olan devlet teşkilatı ve idare makinesi işgal eder. İlk zamanlar bir ihtiyaç neticesi olan bu vaziyet bilahare; köklenmiş bir itiyat, bir anane, bir uyuşukluk ilcasıyla devam edip gider. Bir misal zikredelim: Lehistan'ın intişar ve istila devirlerinde, hemen bütün milletin askerî ve mülkî devlet işleriyle meşgul olması icap etmişti. İnhitat ve inkıraz devirlerinde de yine hemen bütün millet siyasî kavgaları, vatandaş muharebelerini, alış verişi ve istihsal işlerine tercih etmişti. Bir asra yakın bir zamandan beri mütenebbih olmaları, teşebbüs-i şahsî sahasına atılmaları için gayet vâsi mikyasta propagandalar ve teşviklerde bulunulduğu halde, bugün elan sanayi ve ticaret münhasıran Yahudilerin ve Almanların ellerinde bulunuyor ve son zamanlar teb'id edilen Almanların yerlerini, bizzat Lehler alacağına, Fransızlar ele geçirmektedir. Bizde de vukuat tamamıyla bu tarzda cereyan etmiştir. Türklerin ticaret âleminde geri kalmasında ne hükümet ihmalkârlığının, ne de bazı anasırın gördüğü farz olunan himayenin, zerre kadar dahli ve tesiri olmamıştır. Bu vaziyeti sırf içtimaî teşekkülümüzün zarureti doğurmuştur. Zaten sermayedarlık şeklindeki ticaretin, devlet himayesiyle terakki ve inkişaf ettiği de tamamıyla hilaf-ı hakikattir. Ticaret ve sanayi burjuva cemiyetinde, serbest rekabet ve şahsî teşebbüslerle, kendi kendine büyür, tekâmül eder. Ve onların büyük cesametler almasından, muahharen – iddia edildiğinin aksine

olarak – devletler istifade eder, nüfuz dairelerini artırır ve müstemlekeler, tesahub ederler. Herkesin malumudur ki hükümetlerinin haberleri olmaksızın büyük tüccarların açtıkları kontuarlar, ticarethane şubeleri sayesinde, İngiltere ve Hollanda, onların tesisinden çok sonra başlıca müstemlekelerini ele geçirmişlerdir. Meselenin tarihî ciheti bu!.

İktisat nokta-i nazarından da esnaf heyet-i müttehidesi müessisleri, cehalet yüzünden hayalata kapılıyorlar. Bu hususta alakadarların, Aydınlik külliyatından “Sermayedarlık Nizam-ı İçtimaîsi” nam eserinde, küçük işletme ve küçük burjuvazyanın akıbetine ait mebhâsı dikkatle okumalarını tavsiye ederiz. Esbab-ı mucibe meyanında nizamnamede “Serveti artan esnafta heves-i mesai ziyadeleşeceğinden, istihlâkât-ı umumiyemiz tamamen kendi milletimizin mahsul-i mesaisi olacak” deniliyor. Ve daha aşağıda “Hükümetimizin birçok ihtiyacatı ferden esnafımızın sia-i malîsi müsait olmasa bile, diğer esnafın muaveneti ile kendi milletimiz tarafından en ehven bir surette temin edilmiş olur.” cümlesi geçiyor. Bunların ne kadar safdilâne bir görüş mahsulü olduğu izahtan müstağnidir.

Bütün memleketlerde, sanayinin terakkisi esnasında, küçük sanatkâr ve esnafın geçirdiği acı tecrübe, bu sınıfa mensup olanların mütamadî bir tarzda, büyük sermayenin ve mihanikî istihsalin mukavemet-sûz rekabeti muvacehesinde âciz kalarak, mücadele sahasından çekilmeye mahkûm olduğunu iki ile iki dört eder gibi, göstermektedir. Asrî cereyanlara yürüyüşünü uydurup, burjuvazyaya karışmaya muvaffak olan birkaç esnaftan mütebaki bu mağlup orta sınıfın kahir ekseriyeti, gündelikçi işçi sınıfına düşmekten yakayı kurtaramaz. Bu inhitat, iktisadî muayyeniyetin bir zaruretidir. Ne tasavvur edildiği gibi kurûn-ı vustaî loncalar ittihadıyla, ne de herhangi bir tedbirle tarihî tekâmülün önüne geçilemez. Esnafın ancak amele teşkilatlarına, sosyalist fırkalarına yaklaşmak, istihsal ve istihlâk kooperatifleri tesis ederek iştirakî bir tarzda âlât-ı istihsalîyeyi temerküz ettirmek suretleriyle içtimaî inkılâbı hazırlamaya yardım ettikleri takdirde hakikî kurtuluşları için çalışmış olurlar. Esnaf sınıfı için başka selamet çaresi, halas yolu yoktur.

İstanbul İşçileri Arasında

Eski teşkilatlarından mahrum edilen işçiler arasında da son zamanlar vâsi mikyasta tahrikât icra edilmektedir. Maatteessüf amelenin lehine doğru gidildiğine delalet eden hiçbir emare henüz mevcut değildir. Bilakis bugüne kadar işçi sınıfını şahsî menfaatlara alet etmek gayesi takip eden ihtiras ocakları, her zamandan ziyade alev saçmaktadır. Misal olarak tramvay amelelerini ele alalım:

Burada elyevm beş türlü cereyan nazara çarpmaktadır! Başta müstakil Sosyalist Partisi'nin istihalesinden meydana çıkan Umum İşçiler Birliği gelir. Mütareke seneleri esnasında, İştirakçi Hilmi Efendi'nin beraberinde, işgal ordusu zabitanından Kaptan Bennett'in telkinatı ve muhtelif İtilaf zabita heyetlerinin himayesi altında tramvay amelesini sevk ve idare eden Şakir Efendi, nasılsa millî teşkilatlarımızdan bazılarında hulul etmeye muvaffak olmuş ve onların iştirakiyle, hal-i ihtizarda bulunan müstakil Sosyalist Fırkası'na yeni bir hayat nefh etmeye teşebbüs etmiştir. Umum İşçiler Birliği bu teşebbüsün mahsulüdür. Şakir Efendi'nin malum olan hüviyet ve şahsiyeti, bu teşkilatı her türlü yaşamak kabiliyetinden mahrum etmektedir. Bugüne kadar buraya dâhil olan amele pek azdır. Nuri Efendi isminde bir zat da bazı taraftarlar peyda ederek ayrı bir cemiyet teşkil etmeye çabalamaktadır. Bu da ikinci cereyandır. Üçüncüsü elan mevcudiyetini muhafaza eden Ameleyi Sıyanet Cemiyeti'dir.

Şirketin belli başlı memurlarından mürekkeb bu boş kadronun başında Avni Bey bulunmaktadır. Amelenin büyük ekseriyeti bî- taraf bir vaziyette hadisatın inkişafına intizar etmektedir. Bunlar da dördüncü grubu teşkil etmektedir.

Mütebaki ameleler de sabık İmalat-ı Harbiye ustalarından mebus Numan Efendi'nin vücuda getirmek için çalıştığı sendikalar ittihadına dâhil olmaya karar vermişlerdir. Zevahire nazaran Numan Efendi hüsn-i niyetle hareket ve amelenin hakikî menafiini müdafaa maksadını takip ediyor. Fakat beyanatından öyle anlaşılıyor ki, henüz ilmî esaslara kâfi derecede vukuf ve tecrübe peyda edememiştir. Bu gibi işlerde en kestirme bir yoldan gitmek gerektir. İstanbul'a geldiği zaman lehinde yapılan tezahürattan derhal istifade etmesi, tereddütlerle, yeni cemiyet ve nizamname tasavvurlarıyla beyhude yere vakit geçirmemesi icap ederdi. El altında en asrî numunelerden mülhem, ihtiyaca muvafik bir nizamnameye malik bir dernek teşkilatı vardı.

Kendi meslektaş ve en aziz yoldaşlarının tesis ve idare ettiği Türkiye İşçi Derneği'ni, sabık hükümet, evhama kapılarak seddetmişti. Halkçı hükümet nezdinde teşebbüsatta bulunarak onu hemen açtırmak ve ameleleri vakit zayi etmeksizin onun etrafında toplanmaya davet etmek Numan Efendi'nin elinde idi. Bu vazifeyi niçin ihmal etti? Bu doğru yolu tutmak için henüz vakit var.

Sonra musahabelerine nazaran İstanbul amelesinin mebusu, sermayeyi ürkütmekten pek ziyade ihtiraz ediyormuş... Sosyalizm mücahitleri meyanında ahz-ı mevki etmekte elan tereddüt etmesi belki bundan ileri gelmektedir. Bu zehaba kapılanlar katiyen müsterih olabilirler... Sermaye zannedildiği gibi korkak olmaktan çok uzaktır. Bilakis o hayret-aver bir cesarete maliktir. Ve hal-i hazır sermayedarlığı bu cesaret sayesinde mevcut bulmuştur. Sermaye şimdiye kadar, en ücra memleketlere, en vahşi kabileler arasına sokulmaktan çekinmemiştir. Ve bugün en müthiş bir tehlike ocağı farz edilen Rusya'ya, mensup olduğu hükümetlerin mümanaatlarına rağmen, girmek için can atmaktadır. Bir asırdan beri fasılasız bir tarzda kazandığı, akla hayret veren muvaffakiyetlerden aldığı kuvvetle, sermaye, hatta inkılâp teşebbüslerine ve yapılmış içtimaî inkılâplara karşı bile pervasız olmuştur. Görülüyor ki henüz cemiyet hayatına atılan tecrübesiz bir genç kız gibi sermayeyi çekingen zannetmek büyük bir saf-derûnluktur.

Biz bu yoldaş tenkitlerini yapmakla beraber, Numan Efendi'nin mazisinde, diğerlerinde olduğu gibi, işçi hareketinin safiyetini ihlal edecek mahiyette lekeler bulunmadığını nazar-ı itibara alarak, İstanbul amelesinin, tercihan, onunla teşrik-i mesai etmesini tavsiye ederiz. Bu fakat ittihat için çalışanların, yirminci asırda, sınıf cidalini ve içtimaî inkılâbı esası olarak kabul etmeyen, sırf meslekî bir amele teşkilatının payidar olamayacağını nihayet takdir ile vâhî endişelerini terk edeceklerini ve hakikî kurtuluş yolunda faaliyetlerine germi vereceklerini kaviyen ümit ederiz...

Düyun-ı Umumiye'nin Küçük Memurları

Düyun-ı Umumiye'nin bu memlekette Garp kapitalizminin en rasin bir mevki-i müstahkemi olduğunu söylemek malumu ilam etmektir. Fakat bu mesele mütemadiyen kanayan ve takayyüh eden öyle bir yaradır ki, arada sırada açılıp havalandırılmaz ve temizlik tecrübesinde bulunulmazsa, bünye-i içtimaiyemizi büsbütün istila etmesi ve iktisadî esarete

mahkûm fakir halkımızı zebun bir hale getirmesi tehlikesi vardır. Bilinen hakikatlerin tekrarı da bazen faydalı olur.

Bugün bilhassa mevzubahis etmek istediğimiz nokta, Düyun-ı Umumiye memurîninin teşkil ettiği mahrutun zirvesinde yapılan hudutsuz israflara mukabil, kaidesine karşı ne kadar bahîl ve hasis davranıldığıdır ve malumdur ki, mahrutun zirvesi dediğimiz yüksek memurîn, Avrupa sermayedarlarının bizzat kendileri ve mensupları ile onların memleketimizdeki tellallığını ifa eden yerli dindaşlarından mürekkeptir. Yakınlarda Aydınlık'ın on birinci nüshasında, müteakiben İkdam refikimizde bu kısım memurların tahsisatlarına ait hiss-i isyanımızı tahrik eden rakamlar neşrolunmuştu. Müstevfa maaşlar, ikramiyeler hep, kardeşçe yekdiğerini tutan, bu aynı şahsiyetler arasında paylaşılmaktadır.

Fakat küçük memurlar büsbütün başka bir müessesede çalışıyorlarmış gibi, bunları ile kıyas kabul etmeyecek fena bir vaziyettedirler. Hâlbuki bunların büyük bir ekseriyeti ve bilhassa taşra memurlarının hemen tekmili bu memleketin öz evlatlarıdır. Ve asıl iş görenler bunlardır. Küçük memurlar çalışmayacak olursa, Düyun-ı Umumiye bozuk bir makine gibi muattal kalır. Daire müdürlerinin, meclis idare azalarının karar vermek ve emretmekten başka hiçbir vazifeleri yoktur. Ve onlar olmazsa, işler, yine aynı intizam dâhilinde yürüyebilir.

Küçük memurların bu hakikatleri ve kendi ehemmiyet ve kıymetlerini şimdiye kadar idrak etmeleri şayan-ı istigrabdır. Tecrübe göstermiştir ki, emir kulu olan ecirlerin halinden amirler, patronlar kabil değil anlamazlar. Ve çalışanların vaziyeti hiçbir yerde, hiçbir zaman, yukarıdan gelen bir atıfetin neticesi olarak salah bulmamıştır. Daima kendi aralarında yaptıkları ittihatların ve cemiyetlerin tazyikiyledir ki, ezilenler haklarını tanıttırmışlardır. Avrupa'nın muhtelif memleketlerinde posta ve telgraf memurlarının, muallimlerin, bazı yerlerde küçük maliye memurlarının ilh... sendikaları vasıtasıyla, nasıl müspet menfaatler istihsal ettikleri gözümüz önünde duruyor. Düyun-ı Umumiye küçük memurları, bu numunelere imtisal ile, vakit kaybetmeden, kuvvetli bir cemiyet teşkil etmeli; ve mütesanid bir kitle halinde haklarını müdafaa ederek, büyük memurların maaşlarıyla küçüklerinki arasında mevcut, göze çarpan farkları bir hadd-ı makule tenzil ettirmenin çaresine bakmalıdırlar. Böyle bir cemiyetin, hin-i hacette, ilan edeceği tatil-i eşgal; tatil-i eşgallerin en müessiri olacaktır.

Ş. A

İstanbul Küçük Sanayii Hakkında Tetkikler

Tezgâhlar ve Kutuculuk

Fatih zamanında teessüs eden kutuculuk sanayii, bugün diğer küçük sanayi şubeleri gibi pek küçülmüş ve daralmış bir mevcudiyete malik bulunmaktadır. Bu sanayi erbabı mebadi-i teşekküllerinde Anadolu'dan gelmişler ve burada pek çok imalathaneler tesis eylemişlerdi. Diğer birçok el işçiliği sanayimiz gibi bu şube de işçilerini bâr-ı tekâlif ve istismarın bir netice-i zarurîyesi olarak büyük şehirlere hicret edenler meyanından tedarik eylemekte idi.

Bu şube imalathaneleri Tahtakale civarında Timurtaş Mahallesi'ndedir. Burada harpten akdem 34 dükkân (imalathane) mevcut iken hal-i hazırda ancak 24 dükkân nim-faal bir halde bulunmakta ve bunlardan beşi dükkânın sahibi bulunmakta ve diğerleri kira vermektedirler. Elli sene evvel elliye mütecaviz imalathanenin faaliyetine sahne olan Üsküdar'da bugün ancak 4-8 dükkân faal bulunmaktadır.

Harp zamanında işçilerin kısm-ı mühimminin silah altına alınması ve imalatın en mühim kısmını bel' eden Romanya ve Rusya pazarlarının ihracat için kapanması neticesi olarak imalathanelerin kısm-ı azamı dağılmış ve ancak 7-8 usta faaliyetlerinde devam edebilmişlerdir.

Her imalathanede bir usta (yani patron, imalathane sahibi), 1 kalfa ve 1 çırak mevcut bulunmaktadır. Keser, bıçkı, rende, testere ve kutu çemberi için mengene (tahtaları kıvrırmak için müstamel ve el ile tahrik edilen kalıp) gibi pek iptidâî aletler vesait-i istihsaliyelerini teşkil etmektedir.

Kutu, dolap, tabela, sofrâ, sırik, tezgâh, bez (kutu) tezgâhı, hamur pasası (tekne), fırın küreği, el kasnağı, tel dolap, tahta oyuncak ve ilh. gibi maddeler imal edilmektedir.

Harpten evvel imal edilen mevaddın en mühimi ve en sürümlüsü kutular, bilhassa Romanya'ya sevk edilen yüz dirhemlik helva kutuları idi. Derece-i saniyede de kasnak imalatı bir mevki işgal eylemekte idi.

Kabiliyet-i istihsaliyeyi tayin fevkalade müşküldür. Tiryaki fincanı büyüklüğünde Odesa'ya ihraç edilen kutulardan bir usta (patron), bir kalfa ve bir çırak hep birlikte çalışmak suretiyle yevmiye iki yüz tane imal edilebilmektedir.

Romanya'ya sevk edilen helva kutularının (yüz dirhemlikten otuz okkalığa kadar) yüz dirhemliğinden, bir usta (patron), iki kalfa, iki çırak yüz – üç yüz tane imal edebilmektedir. Aynı miktar işçi ile muhtelif cesametteki imalat miktarı şudur:

Yarım okkalıktan yevmiye 200 tane

Bir okkalıktan yevmiye 150 tane

Beş okkalıktan yevmiye 50 tane

Otuz okkalıktan yevmiye 20 tane

Sırıklardan ise bir işçi yevmiye yirmi tane imal edebilmektedir.

İstihsalat derecesi hakkında kafî rakamlar elde edilemedi. Kable'l-harb Rusya'ya ufak kutulardan senede takriben 100,000, helva kutularından Romanya'ya 50,000 – 60,000, lokum kutusu olarak İngiltere'ye 100,000 adet ihraç ediliyordu.

Bundan maada Anadolu ve Rumeli'ye de senede 3 – 5 okkalık kutulardan 5,000 adet sevk edilmekte idi.

Harbin bir neticesi olarak tamamen kapanan bu ihracat pazarlarına, mütarekeyi müteakip Anadolu ve Rumeli pazarlarıyla olan rabitanın da inkıtaa uğraması inzımmam etmiş ve bu sanayi erbabı büyük bir darbenin ağırlığını derin bir surette duymuştur.

Avrupa'nın mükemmel makinelerle vâsi miyasta imal ve ithal eylediği her hacimde teneke kutular, dayanıksız fakat şık ve zarif mukavva kutular, yerli sanayii muattal bir hale sokmuş ve elli, altmış sene evvel yüzlere balığ olan imalathaneler bu ucuz Avrupa makine imalatı karşısında mukavemet edemeyerek her gün biraz daha sönmüş ve bugünkü şeklini bulmuştur.

Bu kutuculuk sanayii mevadd-ı ibtidaiyesini hariçten ithal edilen mevad ile temin etmektedir. Mevadd-ı ibtidaiye-i dâhiliyenin (Anadolu mahsulâtı) pek gayr-ı muntazam ve fazla

budaklı olması, saniyen yerli mallarının vesait-i ibtidaiye ile istihsal yüzünden hariç pazarlarının makine imalatıyla rekabet edemeyerek, nispeten pahalı olması en mühim esbab meyanında zikredilebilir. Burada makine, el işçisine galip gelmiş ve bu suretle pazara Romanya malı makine mahsulâtı hâkim olmuştur. Harpten akdem 40 kuruşa alınan 100 adet kayın tahtası şimdi 6 – 10 lira, 60 – 70 kuruşa alınan 100 çıralı tahta 12 liraya ve 450 kuruşa alınan ve Romanya'dan gelen köknarın bir metre mikabı da hal-i hazırda 25 liraya alınmaktadır.

Kutuların fiyatlarına gelince:

	100 dirhemlik	Yarım okkalık	Bir okkalık	Beş okkalık
Harpten evvel	8-10 para	12 para	15-18 para	2-2,5 kuruş
Harpte	0	3-5 kuruş	0	0
Şimdi	0	0	6 kuruş	10 kuruş

(Yalnız bir iki usta imal etmektedir)

25-30 sene evvel 48 usta, her imalathanede 1 – 2 kalfa ile 1 – 2 çırak mevcut bulunmakta idi. Harpten biraz evvel takriben 30 usta, 40 kalfa ve 44 çırak mevcut iken harp devresinde yalnız 8 usta var idi. Bugün ise 24 usta (patron) ile 10 kalfa 5 çırak bütün işçi ve sanatkârlar kadrosunu teşkil etmektedir. Saât-i mesai na-mahdut olup tulu'la başlamakta ve gurupta nihayet bulmaktadır.

İmalathanelerin bulunduğu dükkânların icarları harpten evvel 40 – 100, harp zamanında 300 – 1000 kuruş iken hal-i hazırda 600 – 1700 kuruş arasında tehalüf etmektedir.

İş ücretleri:

	Çırak	Kalfa	
Harpten evvel	1-1,5	8-10	kuruş
Harp zamanında	0	0	
Harpten sonra	20-30	80-100-150-200	kuruştur.

İşçilerin çalıştıkları mahallerde şerait-i sihiye aramak büyük bir saf-dilliktir. Dar, ratıb, pis ve tahavvülat ve tesirat-ı havaiyeye karşı hiç bir gûna masuniyeti haiz olmayan ahşap kulübeler imalathane mahallerini teşkil etmektedir. Hayatları sefaletin en canlı bir kitabıdır. Hepsi azîm bir cehaletin esiridirler. İşlerinde okumaya muktedir olanlar yoktur denilebilir.

Evkaf Matbaası Müdür-i Mesul: **Sadrettin Celal**